

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA VPLIVA KRIZ V OBDOBJU 2017–2023 NA
MAKROEKONOMSKE IN SEKTORSKE ZNAČILNOSTI
SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA**

Ljubljana, junij 2026

AGNESA KADRIJA

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Agnesa Kadrija, študentska Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Analiza vpliva kriz v obdobju 2017–2023 na makroekonomske in sektorske značilnosti slovenskega gospodarstva, pripravljenega v sodelovanju z mentorjem red. prof. dr. Maksom Tajnikarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo pisnih del UL EF, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo pisnih del UL EF;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Univerze v Ljubljani Ekonomski fakulteti v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi;
11. da sem preverila verodostojnost informacij, ki izhajajo iz zapisov na podlagi uporabe orodij umetne inteligence.

V Ljubljani, dne 17.06.2026

Podpis studentke:

POVZETEK

V magistrskem delu obravnavam slovensko gospodarstvo v obdobju od leta 2017 do leta 2023. To je obdobje, v katerem so nastale tri velike krize v svetu in Evropi, ki so vplivale tudi na slovensko gospodarstvo. Tako je v decembru 2019 izbruhnila pandemija covida-19, v februarju leta 2022 je Rusija napadla Ukrajino, kar lahko razumemo kot začetek ukrajinsko-ruske vojne, začetek te vojne pa je izzval tudi nastanek energetske krize. Vse našteje krize so se odrazile tudi v slovenskem gospodarstvu. V letu 2020 se je zelo hitro pokazal vpliv pandemije covida-19 v izrazitem padcu gospodarske rasti. Izbruh rusko-ukrajinskega spopada je v letu 2022 povzročil šoke predvsem v cenovnih gibanjih energentov in osnovnih surovin. Energetska kriza je bila v manjši meri povezana s cenami energije in drugih surovin, a predvsem z omejitvami pri dostopu do energije in drugih inputov.

KLJUČNE BESEDE: gospodarske krize, makroekonomski agregati, gospodarski sektorji

CILJI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

ABSTRACT

In this thesis, I examine the Slovenian economy in the period from 2017 to 2023. This period was marked by three major crises on the global and European levels, all of which also affected the Slovenian economy. In December 2019, the COVID-19 pandemic broke out, while in February 2022 Russia invaded Ukraine, which can be understood as the beginning of the Russo-Ukrainian War. The outbreak of this war also triggered the emergence of an energy crisis. All of these crises were reflected in the Slovenian economy. In 2020, the impact of the COVID-19 pandemic quickly became evident in a sharp decline in economic growth. The outbreak of the Russo-Ukrainian conflict in 2022 caused shocks, particularly in the price movements of energy products and basic commodities. The energy crisis, however, was to a lesser extent associated with energy and raw material prices, and rather primarily with constraints in access to energy and other inputs.

KEY WORDS: economic crises, macroeconomic aggregates, economic sectors

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

KAZALO

1	UVOD	1
2	kriza koronavirusne bolezni 2019.....	2
2.1	Kriza covida-19 v Sloveniji	7
2.2	Epidemiološki ukrepi proti pandemiji v Sloveniji.....	11
2.3	Gospodarski ukrepi proti pandemiji v Sloveniji.....	12
3	KRIZA RUSKO-UKRAJINSKEGA SPOPADA	14
3.1	Sankcije zoper Rusijo	15
3.1.1	Finančne sankcije zoper Rusijo	16
3.1.2	Gospodarske sankcije Evropske unije zoper Rusijo.....	16
3.2	Posledice rusko-ukrajinskega spopada.....	17
3.2.1	Gospodarske posledice	17
3.2.2	Energetska kriza	18
4	VPLIV TREH KRIZ NA MAKROEKONOMSKE IN SEKTORSKE KAZALNIKE V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU	19
4.1	Makroekonomski kazalniki	20
4.1.1	Analiza vplivov kriz na gibanje bruto domačega proizvoda	21
4.1.2	Analiza vplivov kriz na gibanje zaposlenosti	22
4.1.3	Analiza vplivov kriz na gibanje brezposelnosti.....	23
4.1.4	Analiza vplivov kriz na gibanje investicij	24
4.1.5	Analiza vplivov kriz na gibanje inflacije.....	26
4.1.6	Analiza vplivov kriz na gibanje izvoza in uvoza.....	27
4.1.7	Analiza vplivov kriz na gibanje osebne potrošnje.....	28
4.1.8	Analiza vplivov kriz na gibanje državne potrošnje	29
4.1.9	Analiza vplivov kriz na gibanje zadolževanja državnega proračuna	30
4.2	Sektorski kazalniki	31
5	razprava s sklepi.....	32
	SEZNAM KLJUČNE LITERATURE	37
	LITERATURA IN VIRI	38

KAZALO SLIK

Slika 1: Časovno zaporedje in prekrivanje treh kriznih obdobji v letih 2017–2023	20
Slika 2: Stopnja rasti BDP-ja v % v obdobju 2017–2023	22
Slika 3: Stopnja zaposlenosti v % skozi obdobje 2017–2023	23
Slika 4: Stopnja brezposelnosti v % skozi obdobje 2017–2023	24
Slika 5: Stopnja rasti investicij v % skozi obdobje 2017 – 2023	25
Slika 6: Stopnja rasti inflacije v % skozi obdobje 2017 – 2023	26
Slika 7: Stopnji rasti uvoza in izvoza v % skozi obdobje 2017–2023	27
Slika 8: Stopnja rasti osebne potrošnje v % skozi obdobje 2017–2023	28
Slika 9: Stopnja rasti državne potrošnje v % skozi obdobje 2017–2023	29
Slika 10: Stopnja gibanja bruto zunanjega dolga kot deleža BDP-ja v % v obdobju 2017–2023	30
Slika 11: Stopnje rasti sektorskih kazalnikov v % skozi obdobje 2017–2023	32

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

BDP – bruto domači proizvod

covid-19 – (angl. coronavirus disease 2019); koronavirusna bolezen 2019

CPI – indeks cen življenjskih potrebščin

ECB – (angl. European Central Bank); Evropska centralna banka

ECDC – (angl. European Center for Disease Prevention and Control); Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni

EU – (angl. European Union); Evropska unija

IHME – (angl. Institute for Health Metrics and Evaluation); Inštitut za zdravstveno meroslovje in ocenjevanje

NATO – (angl. North Atlantic Treaty Organization); organizacija Severnoatlantske pogodbe

NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje

PCR – (angl. polymerase chain reaction); verižna reakcija s polimerazo

SARS-CoV-2 – (angl. Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2); koronavirus, ki povzroča sindrom akutnega oteženega dihanja

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

SWIFT – (angl. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication); Združenje za svetovne medbančne finančne telekomunikacije

UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

WHO – (angl. World Health Organization); Svetovna zdravstvena organizacija

1 UVOD

V sodobnem svetu se gospodarstva nenehno srečujejo z novimi izzivi, ki so posledica različnih kriz. V zadnjih desetih letih se je svet soočil s tremi velikimi krizami: pandemija koronavirusne bolezni 2019 (v nadaljevanju covid-19), ukrajinsko-ruski spopad in energetska kriza. Čeprav so te krize svetovne in zlasti evropske, je njihov vpliv na majhna gospodarstva, kot je slovensko, še posebej izrazit.

Globalni izbruh pandemije covida-19 je prizadel skoraj vse države in ozemlja. Izbruh so prvič odkrili decembra 2019 v Wuhanu na Kitajskem. Države po svetu so javnost opozorile na nujen odziv. Strategije javne oskrbe so vključevale umivanje rok, nošenje obraznih mask, fizično distanciranje in izogibanje množičnim zbiranjem. Ukrepa zaprtja javnega življenja in ostajanja doma sta bila uvedena, da bi upočasnili širjenje bolezni in preprečili preobremenjenost zdravstvenega sistema (Pokhrel in Chhetri, 2021).

Pandemija covida-19 je sprožila eno izmed največjih in nepričakovanih krčitev gospodarskih dejavnosti na svetu. Zapiralni ukrepi, ki so jih sprejemale države, so vplivali na sektorje v gospodarstvu. Pojavile so se spremembe v povpraševanju in tudi motnje v globalnih vrednostnih verigah, kar je imelo različen vpliv na posamezne gospodarske sektorje. Posledično so se pospešili nekateri pozitivni trendi, kot so digitalizacija, zeleni prehod in spremembe v globalnih vrednostnih verigah (Canton in drugi, 2021). Slovensko gospodarstvo ni bilo izjema. Država je takrat sprejela obsežen paket finančnih ukrepov za blaženje posledic pandemije, kar je povzročilo poslabšanje finančnega položaja države. Pandemija je vplivala na kakovost življenja z zdravstvenega, izobraževalnega in ostalih ključnih vidikov (UMAR, brez datuma).

Pandemija je torej pretresla gospodarstvo, nato pa ga je začetek vojne v Ukrajini še dodatno potolkel. 24. februarja leta 2022 je Rusija napadla Ukrajino. Ruski predsednik Vladimir Putin je kot cilj vojne navedel odpravo nacizma, demilitarizacijo Ukrajine, zaščito ruskega prebivalstva in zaustavitev članstva Ukrajine v organizacijo Severnoatlantske pogodbe (ang. North Atlantic Treaty Organization, v nadaljevanju NATO). Evropska unija (angl. European Union, v nadaljevanju EU) se je na vojno odzvala s sankcijami proti Rusiji. Med njimi so bile tudi gospodarske sankcije, ki naj bi oslabile Rusijo na področjih finančnega, trgovinskega, tehnološkega, prometnega in obrambnega sektorja (Evropski svet, brez datuma).

Posledice sankcij proti Rusiji so privedle tudi do energetske krize v EU. Zmanjšanje dobave plina iz Rusije in naraščajoče cene energije so postali resen izziv EU, ki je morala uvesti številne ukrepe za stabilizacijo energetskega trga in zmanjšanje odvisnosti od virov energije iz Rusije.

V magistrskem delu sem si postavila vprašanje, ali so pojavi pandemije, ukrajinske vojne in energetske krize vplivali na različne vidike slovenskega gospodarstva. Tako temo naloge

sem izbrala, ker ni še nobene celovite raziskave ali članka, v katerih bi s podatki predstavili posledice vpliva omenjenih kriz na slovensko gospodarstvo.

Izhajala bom iz hipoteze, da so tri velike družbene in zlasti gospodarske krize v svetu v obdobju 2019–2022 ključno vplivale na makroekonomske in sektorske značilnosti slovenskega gospodarstva, in sicer z različnim zamikom in intenziteto. Širši namen analize je torej ugotoviti, v koliki meri je slovensko gospodarstvo odporno na krize, ki se pojavljajo v Evropi in v svetu. Ožji cilj magistrskega dela pa je analizirati in predstaviti, kako so se makroekonomski in sektorski agregati v slovenskem gospodarstvu spreminjali skozi leta zaradi vpliva omenjenih kriz.

2 KRIZA KORONAVIRUSNE BOLEZNI 2019

V Wuhanu v provinci Hubei na Kitajskem so decembra leta 2019 prvič poročali o izbruhu pljučne bolezni, katere izvor ni bil znan. Takrat so primere take pljučnice epidemiološko povezali z veleprodajno tržnico morske hrane Huanan. Po izolaciji so ugotovili, da gre za nov koronavirus, ki povzroča sindrom akutnega oteženega dihanja (angl. Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2, v nadaljevanju SARS-CoV-2. Uvrščajo ga med betakoronaviruse, v podrod Sarbecovirus, bolezen, ki jo povzroča, pa so poimenovali covid-19 (Ciotti in drugi, 2020).

Svetovna organizacija je 12. marca 2020 zaradi globalnega širjenja covida-19 in na tisoče smrti razglasila pandemijo. Do danes je svet tej pandemiji plačal visok davek v smislu izgubljenih človeških življenj, gospodarskih posledic in povečane revščine (Ciotti in drugi, 2020).

Pandemija covida-19 je zelo presenetila svet, še posebej, ker se je vse odvijalo izjemno hitro. Začetek širjenja virusa je bil razmeroma postopen, o prvem primeru okužbe pa je na voljo malo zanesljivih podatkov. Nekateri viri navajajo, da se je pojav začel že novembra 2019, drugi pa ga povezujejo s 1. decembrom istega leta. Poleg nejasnosti glede samega začetka izbruha nihče ni imel natančnih odgovorov na številna vprašanja o virusu, kot so način prenosa, inkubacijski čas, možnosti zdravljenja in okrevanja. Tudi danes glede virusa še vedno obstajajo določene negotovosti, zlasti v zvezi z njegovim izvorom, dolgoročnimi učinki na bolnike ter vprašanjem, ali ti lahko razvijejo trajno imunost. Zaradi vseh teh neznank so bile sprejete številne zdravstvene smernice, ki so se sčasoma, ob boljšem razumevanju virusa, spreminjale ali pokazale kot neučinkovite. Na primer, Svetovna zdravstvena organizacija (angl. World Health Organization, v nadaljevanju WHO) je na začetku svetovala, naj maske nosijo le zdravstveni delavci ali pacienti v bolnišnici, kasneje, ko je ugotovila, da obstajajo možnosti prenosa s človeka na človeka, je postalo očitno, da morajo vsi v javnosti nositi masko, da preprečijo prenos ali okužbo z virusom (Allam, 2020a).

V prvih 50 dneh po izbruhu so bili vplivi virusa še relativno majhni, čeprav je bilo že poročenih 44 potrjenih primerov okužbe na Kitajskem, dva na Tajskem in eden na Japonskem. Zdravstveni uradniki so potrebovali 38 dni, da so ugotovili, da gre za novo vrsto koronavirusa, medtem ko jih je algoritem, ki ga je razvilo kanadsko podjetje BlueDot in ki ga je poganjala umetna inteligenca, opozoril sedem dni prej, da svet verjetno doživlja nov izbruh virusa. Kljub širjenju okužb v še dve državi poleg Kitajske svet sprva ni bil pretirano zaskrbljen, saj se je menilo, da so bili okuženi zgolj posamezniki, ki so prišli v stik z morskno hrano iz Wuhana (Allam, 2020a).

Po poročilu South China Morning Post je bil prvi bolnik, ki je imel simptome virusa, 55-letni bolnik iz province Hubei. Ta naj ne bi imel neposredne povezave s tržnico morske hrane Wuhan, ki je bila povezana z izvorom virusa (Allam, 2020a).

Konec decembra 2019 se je širjenje virusa začelo zelo hitro. Kitajska je uradno obvestila WHO o pojavu nove bolezni z znaki, podobnimi pljučnici, katere izvor še ni bil znan. Poročali so, da je bolezen odkrita v Wuhanu v provinci Hubei. Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni (angl. European Center for Disease Prevention and Control, v nadaljevanju ECDC) je potrdil, da je bilo v Wuhanu obravnavanih že 27 primerov pljučnice, od katerih je bilo sedem v kritičnem stanju. Uradniki ob tem še niso imeli podatkov o načinu prenosa bolezni, nekateri viri pa so celo izključili možnost prenosa s človeka na človeka (Allam, 2020a).

Simptomi prvih 41 bolnikov, ki so bili okuženi z boleznijo covid-19, so bili vročina, kašelj, bolečine v mišicah in utrujenost. Pri vseh bolnikih se je razvila tudi pljučnica, od teh jih je 13 potrebovalo tudi zdravljenje na enoti intenzivne nege. Do objave študije 24. januarja 2020 je šest oseb umrlo. Opravljene so bile tudi študije, ki so pokazale, da je pet okuženih potnikov iz Wuhana okužilo šestega družinskega člana, ki pa ni potoval v prizadeto regijo. WHO je 30. januarja 2020 izbruh SARS-CoV-2 razglasila za izredne razmere na področju javnega zdravja mednarodnega pomena (Carvalho in drugi, 2021).

Manj kot dva meseca po prvih poročilih o novi bolezni so jo poimenovali covid-19 in ugotovili njene tri ključne značilnosti: učinkovit prenos s človeka na človeka, možnost prenosa virusa pred pojavom simptomov ali celo pri asimptomatskih osebah ter dolga inkubacijska doba, ki traja približno od pet do sedem dni. Do konca februarja 2020 je bilo po vsem svetu potrjenih že 83.652 primerov okužbe (Carvalho in drugi, 2021).

Sprva se je virus hitro širil le na Kitajskem, vendar se je v manj kot 100 dneh od začetka pojavil tudi v Evropi. Od 100. dneva naprej, torej 9. marca 2020, je bila prizadeta celotna regija Evrope, tako v smislu širjenja virusa kot tudi dnevnega porasta števila umrlih ljudi. V tem obdobju so se po Evropi začeli širiti tudi ukrepi, kot so mejne omejitve ter zapore po vseh državah in prepoved prevoza v ali iz drugih držav. S porastom ukrepov so se začeli kazati vplivi na gospodarstva, družbena življenja in na zdravstveni sektor, pri čemer se je

kazal primanjkljaj osnovne opreme. Zapirale so se tudi šole, športne dejavnosti so postale nevzdržne in začeli so se pojavljati politični pritiski (Allam, 2020b).

WHO je dne 11. marca 2020 covid-19 razglasila za pandemijo. Do konca meseca marca 2020 je bila več kot tretjina sveta pod neko obliko omejitve svobode gibanja ali karantene. Prva država, ki je uvedla karanteno, je bila Kitajska, in sicer dne 23. januarja 2020. 24. marca je tudi Indija uvedla tritedensko zaprtje države s popolno prepovedjo zapuščanja domov. Mnogo držav je uvedlo tudi policijsko uro, med njimi tudi Slovenija (Koh, 2020).

V Italiji je država 9. marca 2020 po nenadnem in nenadzorovanem povečanju števila novih primerov okužbe in smrti razglasila zaporo države. Posledično se je začela soočati s hitrim zapuščanjem ljudi s strani svojih sosed in ostalih držav članic EU, ki so takrat svetovale, naj ne potujejo v Italijo ali iz nje. Do 10. marca je izbruh primerov covid-19 doživelo že vseh 26 članic, večina jih je bila povezanih ravno s potovanjem iz Italije (Allam, 2020c).

Covid-19 je svetovnemu gospodarstvu povzročil šok, ki je bil hitrejši in hujši od svetovne finančne krize iz leta 2008 in celo velike depresije. Do konca meseca marca 2020 je bilo mogoče opaziti, da so se borzni trgi zrušili za 50 % ali več, kreditni trgi so se ustavili, sledili so množični stečaji, stopnje brezposelnosti so narasle nad 10 %, bruto domači proizvod pa je upadel z letno stopnjo 10 % ali več. Vsi ti makroekonomski in finančni učinki so se zgodili v treh tednih. Ameriški borzni trg je potreboval zgolj 15 dni, da je padel v »medvedji« teritorij (padec za 20 %), kar je bil najhitrejši padec doslej (Abodunrin in drugi, 2020).

Covid-19 je imel pomemben vpliv na socio-ekonomski položaj, kar vključuje (Abodunrin in drugi, 2020):

- izgubo usposobljenih in izkušenih delavcev,
- zmanjšano ponudbo delovne sile,
- izgubo ključnih zaposlenih in aktivistov, kar lahko privede do slabšega organiziranja in pomanjkanja podpore članstvu,
- povzroči revščino zaradi smrti tistih, ki so glavni vzdrževalci družin,
- zmanjša produktivnost in negativno vpliva na gospodarsko rast.

Do konca marca 2020 je bila najbolj prizadeta zahodna država Italija, ki ima močne povezave s Kitajsko. Severna Italija je takrat postala nova »Wuhan«. Ker je bil zdravstveni sistem v Italiji preobremenjen, je bila vlada primorana sprejeti stroge ukrepe, zaprla je maloprodajo in uvedla karanteno po vsej državi. Vse trgovine, razen lekarn in trgovin z živili, so bile zaprte. Ljudem je bilo naročeno, naj ostanejo doma, razen za nujne nakupe ali za službo. Mnoge javne in zasebne dolgoročne obveznosti (kot so najemnine za stanovanje in obresti na posojila) so bila začasno preložene. Italija je torej upočasnila gospodarske procese, dokler ni minila nevarnost covida-19 (Abodunrin in drugi, 2020).

Vsak mesec je realnost uničujočih posledic covida-19 na globalni ravni postajala vse bolj jasna. Na regionalni ravni je število primerov v Evropi preseglo pol milijona, pri čemer je

33.604 ljudi umrlo zaradi virusa. Ameriška regija je bila druga najbolj prizadeta z 216.912 potrjenimi primeri in 4.565 smrtmi. Tretja najbolj prizadeta regija je bil Zahodni Pacifik, kjer je bilo 107.626 okužb in 3.723 smrti. V regiji Vzhodnega Mediterana je bilo potrjenih 58.168 primerov, zabeležili pa so 3.279 smrti, medtem ko je afriška regija poročala o 4.702 potrjenih primerih in 127 smrtnih primerih. Do 2. aprila 2020 je število potrjenih primerov po svetu preseglo milijon, pri čemer je WHO poročala o 972.303 primerih (Allam, 2020c).

Resničnost pandemije se je odražala tudi v gospodarskem sektorju, pri čemer je Svetovna banka poročala, da bo pandemija covid-19 več kot 11 milijonov ljudi potisnila v revščino. Ta trditev je bila potrjena tudi z dogodki v Združenih državah Amerike, kjer je bilo v obdobju enega tedna vloženih dodatnih 6,6 milijona prošelj za nadomestilo za brezposelnost, kar je skupno število vloženih prošelj dvignilo na več kot 10 milijonov. Podobni trendi brezposelnosti so bili opazni tudi v Avstriji, kjer se je stopnja brezposelnosti v treh mesecih od začetka pandemije povečala za 66 % (Allam, 2020c).

Z razvojem pandemije se je razvijal tudi odziv EU. Ustanovila se je Evropska zdravstvena unija, katere cilji so stremeli k povečanju vloge EU na področju zdravstva in krepitvi njenih zmogljivosti za izredne razmere. Mandat in pristojnosti obstoječe Evropske agencije za zdravila so bili razširjeni. Njena pooblastila so bila dodatno okrepljena, agencija pa je prevzela vlogo pri spremljanju in reševanju pomanjkanja zdravil in medicinskih pripomočkov ter upravljanju njihove razpoložljivosti. Tudi Evropskemu centru za preprečevanje in obvladovanje bolezni so povečali pristojnosti, njihov sistem za zgodnje opozarjanje in odzivanje na nalezljive bolezni pa je dobil dovoljenje za uporabo digitalnih platform in tehnik umetne inteligence. EU je tako izvajala skupna naročila medicinske opreme in cepiv ter uvedla »Digitalno covid potrdilo«, poleg tega pa je vzpostavila mehanizem za pretok informacij med pristojnimi organi držav članic (Brooks in drugi, 2023).

Pandemija je imela dolgoročne posledice za prost pretok oseb v sistemu Schengena. V skladu s pogodbami EU imajo ljudje pravico do prostega gibanja med državami članicami. Zaprtje notranjih meja v EU je povzročilo ovire pri čezmejni mobilnosti delavcev in sprožilo vprašanja glede usklajevanja sistemov socialnega in zdravstvenega varstva (Blauberger in drugi, 2023).

Poleti 2020 je večina omejitev prenehala veljati, med njimi tudi omejitev prostega gibanja, ki so se ji v poznejših valovih pandemije večinoma izogibali. Načeloma je bila mobilnost znotraj EU manj omejena kot znotraj posameznih držav, saj so potovanja v druge članice EU in prehajanje notranjih meja omogočala le omejena pravila, kot so izpolnjevanje obrazcev za lokacijo potnikov, testiranje ali dokazilo o cepljenju (Quaglia in Verdun, 2023).

Jeseni 2020 se je covid-19 vrnil kot drugi val pandemije. Svet je bil osupel ob naraščajočem številu primerov, kar je še poglobilo zdravstveno, družbeno in gospodarsko krizo po svetu. Čeprav je večina ljudi začela dojemati resnost situacije, ni bilo videti jasne rešitve. Znanost

še vedno ni ponudila zanesljivega zdravljenja za virusne okužbe, razen krepitev imunskega sistema. Prav zato je bil razvoj cepiva videti kot najbolj smiselna rešitev za omejitev širjenja bolezni. Kljub temu cepiva niso bila dostopna vsem, poleg tega pa so bile možne tudi genetske mutacije virusa, ki bi lahko otežile nadzor nad epidemijo. Zaradi teh izzivov je bila ideja o ponovni uvedbi globalne karantene vse bolj v ospredju. Takšna karantena bi morala potekati pod mednarodnim vodstvom in se začeti hkrati v vseh državah. Da bi bil ukrep učinkovit, bi morale vse države strogo upoštevati priporočila WHO in CDC (Jadoo, 2020).

Ena ključnih značilnosti tega drugega vala je bila spremenjena starostna struktura prizadetih. Po podatkih ECDC je bila povprečna starost okuženih posameznikov in hospitaliziranih v drugem valu nižja kot v obdobju od januarja do maja. Domnevamo lahko, da so bili starejši posamezniki tokrat manj izpostavljeni in posledično manj prizadeti. Presenetljivo pa je bilo dejstvo, da so bili mlajši posamezniki v prvem valu pogosto asimptomatski, medtem ko so v drugem valu pogosteje kazali simptome, kar je predstavljalo nepričakovano spremembo v dinamiki epidemije (Diaz in Vergara, 2021).

Številne države so se še naprej soočale z novimi okužbami zaradi bolezni covid-19, kar je pospešilo razvoj cepiv z namenom doseči imunost proti virusu in ustaviti njegovo širjenje. Proces razvoja cepiv je običajno dolgotrajen in zahteven. Vendar so napredki v razvoju cepiv proti covidu-19 pokazali, da so inovacije v raziskavah akumulativne, saj temeljijo na že obstoječem znanju. To je omogočilo izjemno hitro razvijanje cepiv v času pandemije (Ndwandwe in Wiysonge, 2021).

Do sredine leta 2021 je bilo po svetu uporabljenih več kot tri milijarde odmerkov cepiv proti covidu-19, pri čemer je vsaj en odmerek prejelo 24 % svetovnega prebivalstva. V istem obdobju so dnevno po svetu uporabili več kot 40 milijonov odmerkov cepiv. Države, ki so do sredine leta 2021 cepile vsaj 50 % svojih prebivalcev, so bile Združeno kraljestvo, Čile, Urugvaj, Izrael, Bahrajn, Madžarska, Italija, Španija, Nemčija, Združene države Amerike in Francija. Kljub temu je bil dostop do cepiv v državah z nizkimi prihodki zelo omejen – do konca junija 2021 je cepivo prejel le 1 % prebivalstva teh držav. Na afriški celini je bilo do istega obdobja uporabljenih zgolj 53 milijonov odmerkov cepiv (Ndwandwe in Wiysonge, 2021).

Čeprav je pandemija še vedno trajala, so se začeli pojavljati znaki upanja, da bi lahko prešli v endemično fazo. Prevladujoča različica omikron je nakazovala možnost tega prehoda. Kljub temu je bilo treba navdušenje umiriti z realističnim pogledom, pri čemer so države v razvoju ostale posebej ranljive. Razvite države so morale ostati budne in pomagati državam v razvoju v boju proti SARS-CoV-2. Ta pomoč je vključevala odkrivanje novih različic, preučevanje živalskih gostiteljev virusa ter delitev diagnostičnih orodij, metod spremljanja in terapevtskih rešitev. Prehod v endemično fazo je zahteval globalno sodelovanje, ki je bilo osredotočeno na zaščito najranljivejših in zmanjšanje neenakosti v boju proti virusu (Biancolella in drugi, 2022).

Svet se je soočil z velikim valom okužb z različico omikron. Po ocenah modelov Inštituta za merjenje zdravstvenih kazalnikov (angl. Institute for Health Metrics and Evaluation – IHME) je bilo okoli 17. januarja 2022 po svetu zabeleženih 125 milijonov okužb z omikronom dnevno, kar je več kot desetkratni vrh vala različice Delta aprila 2021. Ta val omikrona je neizogibno dosegel vse celine, pri čemer so le nekatere države vzhodne Evrope, severne Afrike, jugovzhodne Azije in Oceanije še čakale na začetek svojega vala okužb z omikronom. Ta neprimerljiva raven okužb nakazuje, da je bilo med koncem novembra 2021 in koncem marca 2022 z omikronom okuženih več kot 50 % svetovnega prebivalstva. Do marca 2022 je bila velika večina svetovnega prebivalstva okužena z različico omikron. Zaradi naraščajočega cepljenja proti covidu-19, uporabe tretjega odmerka v številnih državah in visoke ravni imunosti, pridobljene z okužbami, naj bi bila globalna raven imunosti na SARS-CoV-2 v tem obdobju na najvišji ravni doslej (Murray, 2022).

Leta 2022 je bolezen covid-19 postala manj resna in manj smrtonosna kot v letih 2020 in 2021, brez pojava novih različic, ki bi povzročile velik val okužb. K tem pozitivnim spremembam so prispevali ključni dejavniki (Murray, 2022):

- Izjemen napredek v tehnologiji cepiv, ki omogoča hitro prilagajanje zaščite pred novimi različicami virusa.
- Izboljšana orodja za zdravljenje in preprečevanje, kot so cepiva, poživitveni odmerki, peroralna protivirusna zdravila in domači testni kompleti.
- Rastoča imunost prebivalstva na virus.

Covid-19 je postal manj moteč v vsakdanjem življenju, kar je omogočilo vrnitev k dejavnostim, kot so potovanja, obisk velikih dogodkov in šola v živo brez mask. Leto 2022 je prav tako pokazalo, da je covid-19 trajno vplival na način in kraj dela. Delo na daljavo in hibridni način dela sta prinesla pozitivne učinke mnogim posameznikom (Powder, 2022).

WHO je 5. maja 2023 razglasila, da covid-19 ni več globalna zdravstvena kriza. Pandemija covida-19 je močno zaznamovala naša življenja, vendar je razglasitev konca pandemične faze mnogim ljudem omogočila, da so se vrnil v življenje, kakršno so poznali pred covidom-19. Čeprav je situacija ostajala zahtevna, so razvoj učinkovitih cepiv ter prizadevanja za ozaveščanje javnosti in upoštevanje zdravstvenih smernic vzbujali optimizem. Ob prehodu v novo obdobje je bilo ključno, da so posamezniki in vlade sodelovali pri preprečevanju širjenja virusa ter zagotavljali podporo prizadetim. Z doslednim upoštevanjem ukrepov in skupnim prizadevanjem za obvladovanje pandemije je bilo mogoče načrtovati svetlejšo in bolj obetavno prihodnost (Sarker in drugi, 2023).

2.1 Kriza covida-19 v Sloveniji

Prvi primeri v Evropi so bili potrjeni januarja 2020, a večina Slovencev je verjela, da je bolezen nekaj oddaljenega, nekaj, kar ne bo vplivalo na njihov vsakdan. Toda 4. marca 2020 se je vse spremenilo. Minister za zdravje Aleš Šabeder je potrdil prvo okužbo z novim

koronavirksom v Sloveniji. Okuženi je bil moški, ki se je vrnil iz Maroka preko Italije. Tistega večera so novice preplavile medije in družbena omrežja – ljudje so se začeli spraševati, kaj to pomeni, kako nevarna je bolezen in ali se bodo njihova življenja spremenila (Gregorič in drugi, 2021).

Pandemija covida-19 je močno vplivala na Slovenijo na zdravstvenem, družbenem in gospodarskem področju. 5. marca 2020 so potrdili še pet novih okužb, od katerih sta bili dve povezani s prvim primerom. Do 6. marca je število okuženih naraslo na osem, med njimi sta bila tudi dva zdravstvena delavca iz Maribora, ki sta se okužila med smučanjem v Italiji. Virus se je širil hitreje, kot so si predstavljali. Vsak dan so se pojavljali novi primeri, ki so jih odkrivali predvsem pri ljudeh, ki so se vračali iz tujine. Tedaj je bilo jasno, da se Slovenija ne bo mogla izogniti epidemiji (Onkološki inštitut Ljubljana, brez datuma).

12. marca 2020 je minister Šabeder podpisal odredbo o razglasitvi epidemije. Tistega večera je v parlamentu potekalo še eno pomembno dogajanje: glasovanje o novi vladi. V kriznih razmerah je bila potrjena nova vlada Janeza Janše (SDS), ki je prevzela oblast od vlade v odstopu Marjana Šarca. Slovenija je torej v isti noči dobila dve stvari – novo vlado in izredno zdravstveno situacijo (LEXPORA, 2021).

Prvi šok je prišel le dva dni kasneje. 14. marca je Slovenija zabeležila prvo smrt zaradi covida-19 – umrl je starejši oskrbovanec doma za ostarele v Metliki. Domovi za starejše so kmalu postali največja žarišča okužb, saj so bili stanovalci najbolj ranljiva skupina (LEXPORA, 2021).

Medtem ko so zdravniki in medicinske sestre delali v prvih bojnih vrstah, je v parlamentu potekala druga bitka. Nova Janševa vlada je trdila, da potrebuje nujna pooblastila za učinkovito ukrepanje. 2. aprila je bil sprejet prvi protikoronski zakon (PKP1), ki je vključeval (LEXPORA, 2021):

- financiranje čakanja na delo,
- enkratni temeljni dohodek za samozaposlene,
- izredne dodatke za upokojence in socialno ogrožene.

Ti ukrepi so pomagali ublažiti socialne in ekonomske posledice epidemije, vendar so tudi močno obremenili javne finance in povečali proračunski primanjkljaj. Posledično je bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) Slovenije v letu 2020 upadel za 4,2 %, kar je bil eden večjih gospodarskih padcev v zadnjih desetletjih. Najbolj prizadeti so bili sektorji, ki so neposredno odvisni od socialnih stikov, kot sta turizem in gostinstvo, medtem ko so nekatere industrije (npr. farmacija, digitalne storitve) doživele rast (Tajnikar, brez datuma).

Opozicija (LMS, SD, Levica, SAB) je opozarjala, da bi vlada lahko zlorabila izredne razmere za utrjevanje oblasti. Zlasti je bilo sporno, da bi vlada lahko spreminjala omejitve brez potrditve v parlamentu (LEXPORA, 2021).

April 2020 je bil mesec, ko so zdravstveni delavci začeli čutiti olajšanje. Število novih okužb je začelo upadati, a posledice so bile hude – Slovenija je izgubila več kot sto ljudi, predvsem starejših (NIJZ, 2023). 31. maja 2020 je vlada po 80 dneh razglasila konec epidemije prvega vala. Slovenija je bila prva država v Evropi, ki je to storila (Gregorič in drugi, 2021).

Slovenija je prvi val prestala s strožjimi ukrepi in relativno majhnim številom okuženih v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami (Vinko, 2021). A poleg zdravstvene krize je pandemija povzročila tudi politične napetosti, ki so se stopnjevale v naslednjih mesecih (STA in drugi, 2021). V tistem trenutku se je zdelo, da je najhujše mimo, v resnici pa je bila to šele prva bitka v dolgi vojni proti nevidnemu sovražniku.

Po koncu prvega vala pandemije spomladi 2020 je Slovenija v poletnih mesecih doživela postopno sproščanje omejevalnih ukrepov. Ponovno odprtje javnega življenja in gospodarskih dejavnosti je prispevalo k občutku normalizacije, saj se je vsakdanje življenje v veliki meri vrnilo v ustaljene okvire. Kljub temu epidemiološka tveganja niso bila odpravljena, saj virus ni izginil, temveč je ostal prisoten v populaciji, kar je predstavljalo latentno grožnjo za morebitni ponovni porast okužb (NIJZ, 2023).

18. oktobra 2020 je vlada, zavedajoč se resnosti situacije, ponovno razglasila epidemijo. Premier Janez Janša je v nagovoru državljanom poudaril, da je Slovenija sredi drugega vala in da so nujni odločni ukrepi za zaježitev širjenja virusa (Vlada Republike Slovenije, 2020b).

Medtem ko so se zdravstveni delavci borili v prvih bojnih vrstah, je na političnem parketu vrelo. Opozicija je vladi očitala prepočasno ukrepanje in nejasno komunikacijo. Pojavljale so se obtožbe o ne transparentnosti pri nabavi zaščitne opreme, kar je še dodatno podžgalo nezadovoljstvo med ljudmi (STA in drugi, 2021).

Na ulicah Ljubljane in drugih mest so se začeli zbirati protestniki. Sprva so bili protesti mirni, ljudje so izražali nestrinjanje z vladnimi ukrepi in zahtevali večjo transparentnost. A 5. novembra 2020 je prišlo do nasilnih izgrediv pred parlamentom, kjer je policija uporabila solzivec in vodni top proti protestnikom. Dogodek je razdelil javnost; nekateri so obsojali nasilje protestnikov, drugi so kritizirali ostre ukrepe policije (NIJZ, 2023). Bolnišnice so delovale na robu zmogljivosti. Pomanjkanje postelj na intenzivnih oddelkih, utrujenost zdravstvenega osebja in naraščajoče število bolnikov so ustvarili izredne razmere. Zdravstveni delavci so pozivali k spoštovanju ukrepov, saj so bili na meji svojih zmogljivosti (STA in drugi, 2021).

Konec decembra 2020 je v Slovenijo prispelo prvo cepivo proti covidu-19. Cepljenje se je začelo s starejšimi in najbolj ranljivimi skupinami. Premier Janša je v novoletnem nagovoru izrazil upanje, da bo cepivo prineslo prepotrebno olajšanje in da bo pomlad 2021 bistveno bolj optimistična kot prejšnja. Po mesecih strogih ukrepov in množičnega cepljenja je število novih okužb začelo upadati. 16. junija 2021 je vlada razglasila konec druge razglasitve epidemije, ki je trajala osem mesecev (STA in drugi, 2021).

V tem obdobju je Slovenija zabeležila več kot 250.000 potrjenih okužb in več kot 4.700 smrti, povezanih s covidom-19 (NIJZ, 2023). Drugi val pandemije je prinesel številne izzive. Poleg zdravstvene krize je razkril tudi globoke politične in družbene razkole v državi. Kljub težavam je prinesel tudi pomembne lekcije o pomenu solidarnosti, zaupanja v znanost in nujnosti hitrega ukrepanja v kriznih časih (STA in drugi, 2021).

Po umiritvi drugega vala pandemije covid-19 je Slovenija v začetku leta 2021 ponovno zaznala porast števila okužb. Kljub upanju, da bodo cepljenje in predhodni ukrepi zadostovali za zaježitev širjenja virusa, so epidemiološki podatki kazali na začetek tretjega vala (Vlada Republike Slovenije, 2020a).

Marca 2021 je število dnevno potrjenih okužb z novim koronavirusom ponovno začelo naraščati. Na primer, 24. marca 2021 so ob 6.432 testih z metodo verižne reakcije s polimerazo (angl. polymerase chain reaction – PCR) potrdili 1.164 novih okužb, kar je predstavljalo 18,1-% delež pozitivnih testov. Bolnišnično oskrbo je potrebovalo 501 bolnik, od tega 106 na intenzivni negi (Račič, 2021). Zaradi naraščajočega števila okužb in hospitalizacij je vlada uvedla strožje ukrepe za zaježitev širjenja virusa. Med drugim so ponovno omejili gibanje, zaprli nenujne storitve in uvedli šolanje na daljavo. Strokovnjaki so poudarjali, da je le s strogimi ukrepi mogoče učinkovito odbiti intenzivni tretji val okužb (Zajec, 2021).

Tretji val pandemije je sovpadal s političnimi napetostmi v državi. Vlada je bila deležna kritik glede upravljanja epidemije, predvsem v zvezi z nabavo zaščitne opreme in komunikacijo z javnostjo. Kljub temu je nadaljevala z izvajanjem ukrepov za zaježitev širjenja virusa (Cerar, 2022).

V tem obdobju je potekalo tudi cepljenje prebivalstva proti covidu-19. Kljub začetnim težavam pri dobavi cepiv je do poletja 2021 delež cepljenih narasel, kar je prispevalo k umirjanju tretjega vala in postopnemu sproščanju ukrepov. S povečanjem precepljenosti in upoštevanjem ukrepov je število novih okužb začelo upadati. Do poletja 2021 je Slovenija prešla iz tretjega vala v obdobje z nižjim številom okužb, kar je omogočilo nadaljnje sproščanje omejitev in postopno normalizacijo življenja (NIJZ, 2023).

Leto 2022 je v Sloveniji zaznamovalo prehodno obdobje v boju proti pandemiji covid-19, saj se je država postopoma vračala v normalno življenje. Po začetku leta, ko je Slovenija doživela močan porast okužb zaradi različice omikron, je bil 25. januarja 2022 dosežen rekord dnevno potrjenih okužb s 17.494 primeri. Kljub temu je bil pritisk na bolnišnice manjši kot v prejšnjih valovih, saj je bila različica omikron blažja od prejšnjih sevov virusa. Do februarja je vlada začela sproščati ukrepe, med katerimi je bila 18. februarja odprava pogoja PCT (preboleli, cepljeni, testirani) za vstop v državo. Aprila je bila odpravljena obveznost nošenja mask v večini zaprtih prostorov z izjemo zdravstvenih ustanov in domov za starejše občane.

Vzporedno s sproščanjem epidemioloških ukrepov so v državi potekale parlamentarne volitve, ki so močno premešale politično sceno. Aprila 2022 so volivci na državnozborskih volitvah podelili zmago stranki Gibanje Svoboda pod vodstvom Roberta Goloba, ki je zmagala s prepričljivo večino in s tem končala mandat dotedanje vlade Janeza Janše (Državna volilna komisija, 2022). Nova vlada Roberta Goloba je ob prevzemu oblasti napovedala drugačen način vodenja države, večji poudarek na socialnih in podnebnih vprašanjih ter drugačno zdravstveno strategijo, ki je temeljila na trajnostnem pristopu k obvladovanju covid-19 brez ostrih omejitev (MMC RTV Slovenija, 2023). Ena prvih potez nove vlade je bila odprava večine preostalih omejitev, ki so še veljale v zdravstvu in javni upravi (Vlada Republike Slovenije, 2020c).

Ob koncu leta 2022 se je Slovenija tako znašla v obdobju političnih sprememb, pri čemer se je nova vlada osredotočila na reforme, hkrati pa se je epidemija covid-19 umaknila iz ospredja javnega diskurza. Kljub temu je ostala prisotna v obliki sezonske bolezni, zdravstveni sistem pa se je postopoma prilagodil na novo realnost brez posebnih izrednih ukrepov (MMC RTV Slovenija, 2023).

2.2 Epidemiološki ukrepi proti pandemiji v Sloveniji

Po prvem potrjenem primeru covid-19 v Sloveniji je 12. marca 2020 sledila razglasitev epidemije, kar je privedlo do uvedbe strogih ukrepov. Tako so 11. marca odpovedali vse javne prireditve in zbiranja nad 100 oseb ter uvedli obvezno razkuževanje rok ob vstopu v zaprte prostore, 16. marca 2020 pa zaprli vrtce, šole in univerze. Nenujne zdravstvene storitve v bolnišnicah so bile omejene, obiski v domovih za starejše in bolnišnicah pa prepovedani. Vlada je 20. marca 2020 uvedla stroge omejitve gibanja. Od 30. marca 2020 je bilo gibanje omejeno na občinske meje, zaprte so bile vse nenujne trgovine, gostinski lokali in frizerski saloni. Uporaba mask v zaprtih javnih prostorih in javnem prevozu je postala obvezna, delo na daljavo pa priporočeno tako v javnem kot zasebnem sektorju (Cerar, 2020).

Ob izboljšanju epidemiološke slike so v Sloveniji konec aprila 2020 začeli postopoma sproščati ukrepe za zaježitev širjenja covid-19. 30. aprila 2020 je vlada odpravila splošno omejitev gibanja med občinami, kar je prebivalcem omogočilo prosto prehajanje občinskih meja. Prav tako so se ponovno odprle določene izobraževalne ustanove za izbrane starostne skupine, javni prevoz je bil delno obnovljen, gostinski lokali so lahko znova sprejemali goste, dovoljeno pa je bilo tudi zbiranje do 50 oseb ob upoštevanju priporočil Nacionalnega inštituta za javno zdravje (v nadaljevanju NIJZ) (Vlada Republike Slovenije, 2020c).

Jeseni 2020 je Slovenija doživela močan drugi val okužb, zaradi česar so bili ponovno uvedeni strogi ukrepi. Oktobra 2020 so znova zaprli šole in uvedli pouk na daljavo. 19. oktobra 2020 je bila uvedena policijska ura med 21. in 6. uro, ki je trajala do 25. februarja 2021. Ponovno so zaprli nenujne dejavnosti, vključno z nakupovalnimi centri, gibanje pa je bilo omejeno na območje občine stalnega prebivališča. Zaposleni v določenih dejavnostih so se morali obvezno testirati (Cerar, 2020).

S pričetkom cepljenja konec decembra 2020 so oblasti uvedle strategijo cepljenja. Prednost so imeli zdravstveni delavci in oskrbovanci domov za starejše, nato so sledile druge ranljive skupine in postopno tudi splošna populacija glede na starost in zdravstveno stanje. Junija 2021 je bilo uvedeno EU Digitalno covid potrdilo, s čimer se je olajšalo prehajanje mej in dostop do določenih storitev. V določenih sektorjih je bilo testiranje obvezno za necepljene osebe (MMC RTV Slovenija, 2021).

Leta 2022 so ukrepi postopoma prenehali veljati. Aprila 2022 so odpravili obvezno nošenje mask v zaprtih prostorih z izjemo zdravstvenih ustanov in domov za starejše občane. Maja 2022 pa so ukinili obvezno testiranje. Prav tako so odpravili epidemiološke omejitve pri vstopu v državo (STA in drugi, 2022).

2.3 Gospodarski ukrepi proti pandemiji v Sloveniji

Pandemija covid-19 je močno vplivala na slovensko gospodarstvo, kar je zahtevalo obsežne in večplastne ukrepe za omilitev negativnih posledic ter zagotovitev stabilnosti. Slovenska vlada je v odziv na krizo sprejela vrsto interventnih zakonov in ukrepov, namenjenih podpori podjetjem, samozaposlenim in prebivalstvu (Zeilhofer, 2020).

Eden prvih ključnih zakonov, sprejetih v začetku aprila 2020, je bil Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije covid-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo. Zakon je bil vreden približno 3 milijarde evrov in je veljal od 13. marca 2020, ko je bila razglašena epidemija, predvidoma do konca maja 2020, z možnostjo podaljšanja. Uvedel je številne ukrepe za podporo gospodarstvu, med drugim subvencioniranje čakanja na delo, oprostitev plačila prispevkov za socialno varnost za delodajalce, ki so ohranili zaposlitve, ter izredno pomoč v obliki temeljnega dohodka za samozaposlene, ki so utrpeli upad prihodkov zaradi epidemije (Zeilhofer, 2020).

Za ohranitev delovnih mest je država uvedla ukrep subvencioniranja čakanja na delo. Država je pokrila 80 % povprečne plače delavcev v zadnjih treh mesecih, prav tako pa tudi celotne prispevke za socialno varnost. Pomoč je bila namenjena podjetjem, ki so v prvi polovici leta 2020 utrpela več kot 20-% upad prihodkov in niso pričakovala več kot 50-% rasti prihodkov v drugi polovici leta. Ta ukrep je bil večkrat podaljšan in prilagojen glede na epidemiološke razmere ter potrebe gospodarstva. Poleg subvencioniranja čakanja na delo je zakon predvidel tudi oprostitev plačila prispevkov za socialno varnost za delodajalce, ki so ohranili zaposlitve. Delavcem, ki so v tem času delali, je pripadal krizni dodatek – javni uslužbenci so dobili do 100 % urne postavke osnovne plače, zaposleni v zasebnem sektorju pa 200 evrov, če njihova plača ni presegala trikratnika minimalne plače. Ta ukrep je bil namenjen zmanjšanju stroškov dela in spodbujanju delodajalcev k ohranjanju delovnih mest kljub zmanjšanemu obsegu poslovanja (Zeilhofer, 2020).

Samozaposleni, kmetje in verski uslužbenci, ki so zaradi epidemije utrpeli zmanjšanje prihodkov ali sploh niso mogli delovati, so prejeli pomoč v obliki temeljnega dohodka. Za

marec 2020 so prejeli 350 evrov, za april in maj pa po 700 evrov. Pomoč je bila odvisna od padca prihodkov – upravičeni so bili tisti, ki so v marcu izgubili vsaj 25 % prihodkov glede na februar, v aprilu in maju pa vsaj 50 %. Poleg tega so morali dejavnost opravljati neprekinjeno od razglasitve epidemije in imeti poravnane vse davčne obveznosti (Zeilhofer, 2020).

Za pomoč podjetjem pri premagovanju likvidnostnih težav je država uvedla več ukrepov, vključno z odlogom plačila davčnih obveznosti, uvedbo likvidnostnih posojil in garancijskimi shemami. Ti ukrepi so podjetjem omogočili lažje prilagajanje spremenjenim razmeram na trgu in ohranjanje poslovanja v času zmanjšane povpraševanja (Zeilhofer, 2020).

Po upadu gospodarske aktivnosti v letu 2020 je v letu 2021 prišlo do hitrega okrevanja. Gospodarska rast je bila ena najvišjih v EU, kar je bilo posledica sprostitve omejitev, povečanega povpraševanja in državnih spodbud. Nominalni BDP na prebivalca se je povečal za 1630 evrov, kar je kazalo na uspešno okrevanje po pandemiji. Kljub pozitivnim kazalcem pa se je začela kazati tudi druga plat okrevanja. Državni izdatki za pomoč gospodarstvu in prebivalstvu so povzročili visoko zadolženost države, ki je zahtevala premišljene ukrepe za fiskalno vzdržnost v prihodnosti. Vladni ukrepi so preprečili množična odpuščanja, zato se je zaposlenost v obdobju 2020–2021 celo povečala za 6000 oseb. To je bil predvsem rezultat državnih subvencij, ki so omogočile podjetjem, da so obdržala delavce, čeprav njihovo poslovanje ni bilo polno operativno. V istem obdobju so se bruto plače nominalno zvišale za 216 evrov, kar je realno pomenilo rast za 156 evrov na zaposlenega, saj v tem obdobju inflacija še ni bila problem. To pomeni, da so si zaposleni dejansko lahko privoščili več kot prej. Epidemija je vplivala tudi na spremembe v strukturi trga dela. Veliko ljudi je začelo delati na daljavo, kar je pospešilo digitalizacijo in povečalo pomen nekaterih poklicev (npr. sektorja informacijske tehnologije), medtem ko so bile panoge, ki so bile odvisne od fizične prisotnosti ljudi (gostinstvo, turizem), med najbolj prizadetimi (Tajnikar, brez datuma).

Poleti leta 2021 je bil sprejet Zakon o interventnih ukrepih za pomoč gospodarstvu in turizmu pri omilitvi posledic epidemije covid-19 (ZIUPGT), Ur. l. RS, št. 112/21, 187/21 – ZIPRS2223 in 161/22 – ZT-1C, ki je bil posebej namenjen podpori panogam, ki jih je epidemija najbolj prizadela, zlasti turizmu in gostinstvu. Med ukrepi so bili subvencije za skrajšani delovni čas, dodatna sredstva za promocijo turizma in finančna pomoč podjetjem v panogi za pokrivanje fiksnih stroškov.

Epidemija je pospešila potrebo po digitalizaciji poslovanja. Država je zato uvedla ukrepe za spodbujanje digitalne transformacije podjetij, vključno s subvencijami za naložbe v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo in usposabljanja za pridobitev digitalnih znanj. Ti ukrepi so podjetjem omogočili prilagoditev novim razmeram in povečanje konkurenčnosti na trgu.

Kulturni sektor je bil zaradi omejitev javnih prireditev močno prizadet. Država je zato uvedla posebne ukrepe za podporo kulturnim delavcem in institucijam, vključno z nepovratnimi sredstvi za kritje izgubljenih prihodkov, subvencijami za digitalizacijo kulturnih vsebin ter programi za ohranjanje in promocijo kulturne dediščine v času epidemije.

Za omilitev posledic epidemije na področju izobraževanja je država uvedla ukrepe za podporo izobraževalnim institucijam pri prehodu na spletno izobraževanje, vključno z zagotavljanjem tehnične opreme, usposabljanji za učitelje in subvencijami za dostop do digitalnih učnih gradiv. Poleg tega so bili uvedeni programi za prekvalifikacijo in dodatno usposabljanje delavcev v panogah, ki jih je epidemija najbolj prizadela, z namenom povečanja njihove zaposljivosti.

3 KRIZA RUSKO-UKRAJINSKEGA SPOPADA

Rusija in Ukrajina imata zapleteno zgodovino odnosov, ki sega daleč v preteklost. V 20. stoletju je bila Ukrajina, znana kot »žitnica Evrope«, ena najštevilčnejših in najmočnejših republik nekdanje Sovjetske zveze ter pomembna kmetijska sila, dokler ni leta 1991 razglasila neodvisnosti. Medtem je Rusija ves čas pozorno spremljala svojega zahodnega sosesa, ko je Ukrajina na trenutke doživljala burno obdobje neodvisnosti, zaznamovano z državljansko nepokorščino in korupcijo v javnem sektorju. Ukrajinske težnje, da bi se bolj uskladila z zahodnimi državami, zlasti javno izraženo zanimanje za pridružitve NATO, ki je bilo deloma ustanovljeno za omejevanje sovjetske ekspanzije, so naletele na agresiven odziv Rusije. Kriza v Ukrajini je ena najbolj spornih tem v sodobnih globalnih političnih razpravah. Trenutni konflikt pomembno vpliva na zunanje politike Evrope in preostalega sveta, zlasti na področju varnosti (Albert in Baitei, 2022).

Rusko-ukrajinska vojna se je začela februarja 2014, ko je Rusija priključila Krim po ukrajinskih protestih in spremembi oblasti v Kijevu. Hkrati so se v vzhodnih delih Ukrajine začeli spopadi med ukrajinsko vojsko in prorusko podprtimi separatisti, predvsem v regijah Doneck in Lugansk. Konflikt se je močno zaostрил 24. februarja 2022, ko je Rusija sprožila obsežno vojaško invazijo na Ukrajino, kar je povzročilo široko vojno in globalno krizo (Svet Evropske unije, brez datuma a). Leta 2014, po strmoglavljenju proruskega ukrajinskega predsednika Viktorja Janukoviča v tako imenovani revoluciji Evromajdan, je Rusija priključila Krim in podprla separatistična gibanja v vzhodni Ukrajini. Ta dejanja so še dodatno poslabšala odnose med državama in postavila temelje za kasnejšo invazijo (Berlinger, 2022).

Leta 2014 je v vzhodni Ukrajini izbruhnila vojna med ukrajinsko vojsko in proruskimi separatisti v regiji Donbas. Rusija je separatistom zagotavljala vojaško pomoč in logistično podporo, čeprav je uradno zanikala svojo neposredno vpletenost (Berlinger, 2022). Konflikt v Donbasu je postal dolgotrajna kriza, ki je destabilizirala regijo in preprečila Ukrajini učinkovito vključitev v zahodne politične in varnostne strukture (Black in Johns, 2016).

Ob koncu leta 2021 in v začetku leta 2022 je Rusija okrepila vojaško prisotnost ob ukrajinski meji. Medtem ko so zahodne obveščevalne službe opozarjale na možnost invazije, je Rusija trdila, da gre zgolj za vojaške vaje. Putin je prav tako obtožil Ukrajino izvajanja genocida nad rusko govorečim prebivalstvom v Donbasu, čeprav za te trditve ni bilo dokazov (Bowen, 2021).

21. februarja 2022 je Rusija priznala neodvisnost samooklicanih ljudskih republik Doneck in Lugansk, kar je bil uvod v večji vojaški poseg. Tri dni kasneje, 24. februarja 2022, je Putin napovedal »posebno vojaško operacijo« z namenom »demilitarizacije« in »denacifikacije« Ukrajine. Invazija je bila utemeljena kot nujen ukrep za zaščito ruskega prebivalstva in zagotavljanje varnosti Rusije pred domnevnim širjenjem Zahoda (Black in Johns, 2016).

Rusija že dolgo dojema Ukrajino kot del svoje zgodovinske in kulturne sfere. Ta pogled temelji na skupni zgodovini, jeziku in pravoslavni veri. Vladimir Putin je večkrat poudaril, da Ukrajina ni prava država, temveč del »zgodovinske Rusije«. Ta narativ je bil uporabljen za upravičevanje ruskih dejanj v Ukrajini, vključno z aneksijo Krima leta 2014 in podporo separatistom v Donbasu. Rusija je s tem želela preprečiti, da bi se Ukrajina oddaljila od njenega vpliva in se približala Zahodu (EUvsDisinfo, 2024).

Rusija vidi Ukrajino kot ključno za svojo strateško globino. Ukrajinsko ozemlje je skozi zgodovino služilo kot vpadna točka za invazije na Rusijo, zato Moskva meni, da mora imeti nadzor ali vsaj vpliv nad tem območjem, da zagotovi lastno varnost. Z vključitvijo Ukrajine v zahodne varnostne strukture bi Rusija izgubila to strateško globino, kar bi po njenem mnenju ogrozilo njeno nacionalno varnost. Notranji motivi prav tako igrajo pomembno vlogo. Vladimir Putin je uporabil konflikt v Ukrajini za krepitev nacionalističnih čustev doma in za utrditev svoje oblasti. S prikazovanjem Rusije kot branilke ruskih govorcev in pravoslavnih vernikov v Ukrajini je pridobil podporo domače javnosti. Poleg tega je vojna odvrnila pozornost od notranjih gospodarskih težav in opozicijskih gibanj ter konsolidirala podporo režimu (EUvsDisinfo, 2024). Ukrajina je pomembna tudi z ekonomskega vidika. Ima bogate naravne vire, rodovitno zemljo in strateško infrastrukturo, kot so plinovodi, ki prenašajo ruski plin v Evropo. Nadzor nad temi viri in infrastrukturo je v ruskem interesu, saj ji omogoča vpliv na evropske energetske trge in krepi njen gospodarski položaj (Svet Evropske unije, brez datuma b). Nekateri analitiki menijo, da Rusija z dejanji v Ukrajini izraža imperialne ambicije in si prizadeva obnoviti svoj vpliv na območjih, ki so bila prej pod njenim nadzorom. To ne vključuje le Ukrajine, temveč tudi druge nekdanje sovjetske republike. Rusija želi preprečiti njihovo integracijo v zahodne strukture in ohraniti svojo prevlado v regiji (Chakhoyan, 2024).

3.1 Sankcije zoper Rusijo

Od začetka ruske invazije na Ukrajino februarja 2022 so številne države uvedle obsežne sankcije proti Rusiji, da bi jo prisilile k prenehanju agresije in spoštovanju mednarodnega prava. Te sankcije so usmerjene na različna področja, vključno z gospodarstvom, finančnim

sektorjem, energetiko in posamezniki, povezanimi z rusko vlado (Svet Evropske Unije, brez datuma c). Slovenija kot članica EU aktivno sodeluje pri izvajanju teh sankcij. Do zdaj je zamrznila več kot 6,2 milijona evrov ruskega finančnega in gospodarskega premoženja v državi. Poleg tega Slovenija Ukrajini zagotavlja vojaško, finančno in humanitarno pomoč (Državni zbor Republike Slovenije, 2023).

3.1.1 Finančne sankcije zoper Rusijo

EU je v odziv na rusko vojaško agresijo proti Ukrajini uvedla obsežne finančne sankcije, katerih cilj je omejiti sposobnost Rusije za financiranje vojaških operacij in oslabiti njeno gospodarstvo. Sankcije so bile sprejete v več svežnjih in zajemajo različne ukrepe, ki ciljajo na ruski finančni sistem ter ključne gospodarske sektorje (Evropski svet, brez datuma).

Eden najpomembnejših ukrepov je bila izključitev več ruskih bank iz mednarodnega plačilnega sistema za prenos medbančnih sporočil in plačil (angl. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication, v nadaljevanju SWIFT). Ta poteza je bistveno omejila sposobnost ruskih bank za izvajanje mednarodnih finančnih transakcij, kar je otežilo poslovanje na globalnih trgih in zmanjšalo finančno stabilnost ruskega bančnega sektorja. EU je zamrznila sredstva ruske centralne banke in drugih finančnih institucij v svojih jurisdikcijah. Poleg tega so bile uvedene omejitve transakcij z ruskimi bankami, kar je zmanjšalo njihovo likvidnost in otežilo pridobivanje kapitala na mednarodnih trgih. Pomemben del finančnih sankcij je bila prepoved novih naložb v ruski energetski sektor, zlasti v projekte, povezane z nafto, plinom in premogom. Ta ukrep je namenjen zmanjšanju prihodkov Rusije iz energetskega sektorja, ki predstavlja enega glavnih virov financiranja državnega proračuna in vojaških operacij. EU je uvedla sankcije proti številnim ruskim posameznikom in podjetjem, ki so povezani z rusko vlado ali imajo koristi od vojaške agresije. Sankcije vključujejo zamrznitev premoženja in prepoved vstopa v države članice EU. Ti ukrepi so usmerjeni predvsem proti oligarhom, politikom in podjetjem, ki podpirajo ali financirajo vojno v Ukrajini (Svet Evropske unije, brez datuma c). Zaradi poskusov izogibanja sankcijam je EU okrepila nadzor nad finančnimi institucijami, ki posredno ali neposredno sodelujejo pri financiranju ruskih vojaških operacij. Posebna pozornost je namenjena finančnim tokovom iz tretjih držav, zlasti iz jugovzhodne Azije, ki bi lahko omogočali dobavo blaga, koristnega za rusko vojsko (Payne, 2024).

3.1.2 Gospodarske sankcije Evropske unije zoper Rusijo

EU je uvedla embargo na uvoz ruske nafte, z izjemo tiste, ki se dobavlja preko naftovodov v nekatere države članice. Ta ukrep je namenjen zmanjšanju prihodkov Rusije iz energetskega sektorja, ki predstavlja pomemben vir financiranja državnega proračuna. Poleg tega je bila uvedena prepoved uvoza ruskega premoga, kar dodatno omejuje energetske prihodke Rusije (Svet Evropske Unije, brez datuma c). EU je uvedla prepoved uvoza določenih izdelkov iz Rusije, vključno z izdelki iz železa in jekla. Prav tako je prepovedan

izvoz določenih izdelkov in tehnologij v Rusijo z namenom omejiti njeno industrijsko in tehnološko zmogljivost (Vlada Republike Slovenije, brez datuma b). Kot del finančnih sankcij je EU izključila več ruskih bank iz mednarodnega plačilnega sistema SWIFT. Ta ukrep močno omejuje sposobnost ruskih finančnih institucij za izvajanje mednarodnih transakcij, kar negativno vpliva na rusko gospodarstvo (Svet Evropske unije, brez datuma c). V okviru sankcij je EU zamrznila več kot 200 milijard evrov ruskega državnega premoženja. Sredstva, pridobljena z upravljanjem tega premoženja, EU namenja za podporo Ukrajini, vključno z odplačevanjem posojil skupine G7 v višini 45 milijard evrov (Tax-Fin-Lex, 2025). EU redno podaljšuje in krepi sankcije proti Rusiji. Do januarja 2025 je bilo uvedenih 15 svežnjev sankcij, ki vključujejo različne ukrepe za omejevanje ruskega gospodarstva in finančnega sistema (MMC RTV Slovenija, 2025).

3.2 Posledice rusko-ukrajinskega spopada

Rusko-ukrajinska vojna je povzročila ene najresnejših geopolitičnih in gospodarskih pretresov v sodobni zgodovini. Konflikt ni prizadel le Ukrajine in Rusije, temveč je imel tudi obsežne posledice za Evropo in preostali svet. Poleg humanitarne katastrofe in množičnega preseljevanja prebivalstva je vojna vplivala na globalne trge, energetske varnost, prehransko oskrbo in mednarodne politične odnose. Z naraščajočimi cenami surovin, prekinjenimi dobavnimi verigami in gospodarskimi sankcijami so se države po svetu soočile z izzivi, ki bodo dolgoročno oblikovali prihodnjo politično in ekonomsko ureditev. V nadaljevanju bom podrobneje obravnavala gospodarski vidik in energetske krizo kot posledice te vojne in njun vpliv na svetovno stabilnost (Svet Evropske Unije, brez datuma b).

3.2.1 Gospodarske posledice

Rusko-ukrajinska vojna je povzročila obsežne globalne gospodarske posledice, ki so vplivale na različne sektorje in regije po svetu. Posledice so se pokazale na trgu surovin in hrane. Rusija in Ukrajina sta med največjimi svetovnimi izvozniki pšenice, koruze in sončničnega olja. Konflikt je povzročil motnje v pridelavi in izvozu teh ključnih kmetijskih proizvodov, kar je privedlo do pomanjkanja hrane in dviga cen, zlasti v državah, ki so močno odvisne od uvoza iz teh dveh držav. To je povzročilo prehransko negotovost v številnih regijah, zlasti v Afriki in na Bližnjem vzhodu (Svet Evropske Unije, brez datuma c). Negotovost zaradi vojne je povzročila povečano nestanovitnost na globalnih finančnih trgih. Vlagatelji so se umikali iz tveganih naložb, kar je povzročilo padce borznih indeksov in nihanja valut. Poleg tega so sankcije proti Rusiji vplivale na mednarodne finančne tokove in povzročile prilagoditve v globalnih dobavnih verigah. Motnje v dobavi surovin in energentov so vplivale na proizvodne stroške v različnih industrijskih panogah, vključno z avtomobilsko, kemično in kovinsko industrijo. Povečani stroški in pomanjkanje materialov so povzročili upočasnitev proizvodnje in zmanjšanje dobičkov podjetij v teh sektorjih. Vojna je povzročila preoblikovanje mednarodnih zavezništev in trgovinskih poti. Države so začele

preusmerjati svoje trgovinske tokove stran od Rusije in iskati nove partnerje, kar je povzročilo spremembe v globalni trgovinski dinamiki. Poleg tega so številne države povečale svoje obrambne proračune zaradi povečane varnostne negotovosti (SPIRIT Slovenija, javna agencija, 2022). Te globalne gospodarske posledice rusko-ukrajinske vojne poudarjajo medsebojno povezanost svetovnih trgov in ranljivost globalnega gospodarstva na geopolitične konflikte.

3.2.2 Energetska kriza

Energetska kriza, ki se je začela leta 2021 in se še dodatno poglobila z rusko-ukrajinsko vojno leta 2022, je močno vplivala na svetovno gospodarstvo, zlasti na Evropo. Pandemija covida-19 je povzročila neravnovesje med ponudbo in povpraševanjem po energiji, saj so gospodarstva po obdobju zaprtja hitro okrevale, medtem ko se je proizvodnja energije prilagajala počasneje. To je povzročilo prve znake energetske druginje (Kordež, 2024).

Začetek rusko-ukrajinske vojne je krizo še poglobil. Rusija je kot eden največjih dobaviteljev plina in nafte v Evropo zaradi sankcij in protiukrepov omejila dobavo energentov, kar je povzročilo motnje v oskrbi in skokovito rast cen. Evropske države so bile prisiljene hitro prestrukturirati svoje energetske vire in poiskati alternative za ruski plin, kar je bilo zahtevno in drago. Posledično so se cene električne energije močno zvišale, kar je vplivalo na gospodinjstva, industrijo in celotno gospodarsko stabilnost (Svet Evropske unije, brez datuma d). Posledice energetske krize so bile občutne v vseh sektorjih. Gospodinjstva so se soočala z višjimi stroški ogrevanja in elektrike, kar je povečalo življenjske stroške. Industrijska podjetja, zlasti tista z visoko porabo energije, so bila prisiljena zmanjšati proizvodnjo ali celo zapreti obrate zaradi visokih stroškov energije. To je povzročilo zmanjšanje proizvodnje in ogrozilo dolgoročni obstoj številnih podjetij (Gospodarska zbornica Slovenije, 2022).

V odziv na krizo so države sprejele različne ukrepe za ublažitev njenih posledic. EU je okrepila prizadevanja za diverzifikacijo oskrbe z energijo, povečala uvoz utekočinjenega zemeljskega plina iz drugih držav in pospešila prehod na obnovljive vire energije. Poleg tega so vlade uvedle ukrepe za zmanjšanje porabe energije, finančno pomoč za ranljive skupine prebivalstva ter reforme energetskega trga, vključno z razpravo o ločitvi cen plina in električne energije (Evropska komisija, brez datuma).

Energetska kriza je imela ključno vlogo pri gospodarskih gibanjih v Sloveniji. Povzročila je močno rast cen energentov. Ta kriza je bila osrednji dejavnik, ki je preoblikoval makroekonomske trende pred Golobovo vlado. Evropske vlade, vključno s slovensko, so sicer poskušale omejiti cene energentov in uvesti začasne ukrepe, kot so subvencije in regulacije cen, vendar je bilo teh ukrepov premalo, da bi v celoti zaščitili realne dohodke prebivalcev. Vlada Roberta Goloba se je sicer trudila ublažiti socialne posledice s pomočjo energetskih vavčerjev, regulacije cen elektrike in plina ter začasnih davčnih ukrepov, vendar ti niso zadostovali za sistemsko rešitev problema. Brez strukturnih reform, usmerjenih v

dolgoročno stabilnost trga energentov in redistribucijo prihodkov, je ostala ekonomska politika v letu 2022 predvsem gasilska in začasna (Tajnikar, brez datuma).

Vlada Roberta Goloba je nadaljevala z nekaterimi ukrepi za omilitev energetske druginje, kot so regulacija cen elektrike in plina za gospodinjstva ter subvencije za podjetja. Kljub temu so podjetja v določenih sektorjih (predvsem energetske intenzivnih panogah, kot so industrija, proizvodnja in transport) še naprej čutila pritisk visokih stroškov (Tajnikar, brez datuma).

V letu 2024 so se še vedno čutile posledice krize. Eden ključnih izzivov tega leta je bil, kako zagotoviti energetske stabilnost in dolgoročno zmanjšati odvisnost od nihanja cen na svetovnih trgih. Vlada se je morala ukvarjati z iskanjem trajnih rešitev, kot so vlaganja v obnovljive vire energije in večjo energetske neodvisnost. Poleg tega se je pokazalo, da začasni ukrepi, kot so regulacija cen in subvencije, niso dovolj za dolgoročno stabilnost gospodarstva (Tajnikar, brez datuma).

4 VPLIV TREH KRIZ NA MAKROEKONOMSKE IN SEKTORSKE KAZALNIKE V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU

Pri analizi vpliva kriz na makroekonomske in sektorske značilnosti slovenskega gospodarstva so bile upoštevane tri ključne krizne epizode, ki so pomembno zaznamovale gospodarsko in družbeno dogajanje v obdobju 2019–2023. Gre za:

- pandemijo koronavirusne bolezni (covid-19),
- rusko-ukrajinski oboroženi spopad, in
- energetske krizo, ki se je razvila kot njegova posledica.

Vsaka izmed navedenih kriz je vplivala na slovensko gospodarstvo z različno intenziteto, časovnim zamikom in prek različnih transmisijских mehanizmov, od zdravstvenih in logističnih motenj do cenovnih pritiskov in negotovosti na finančnih trgih.

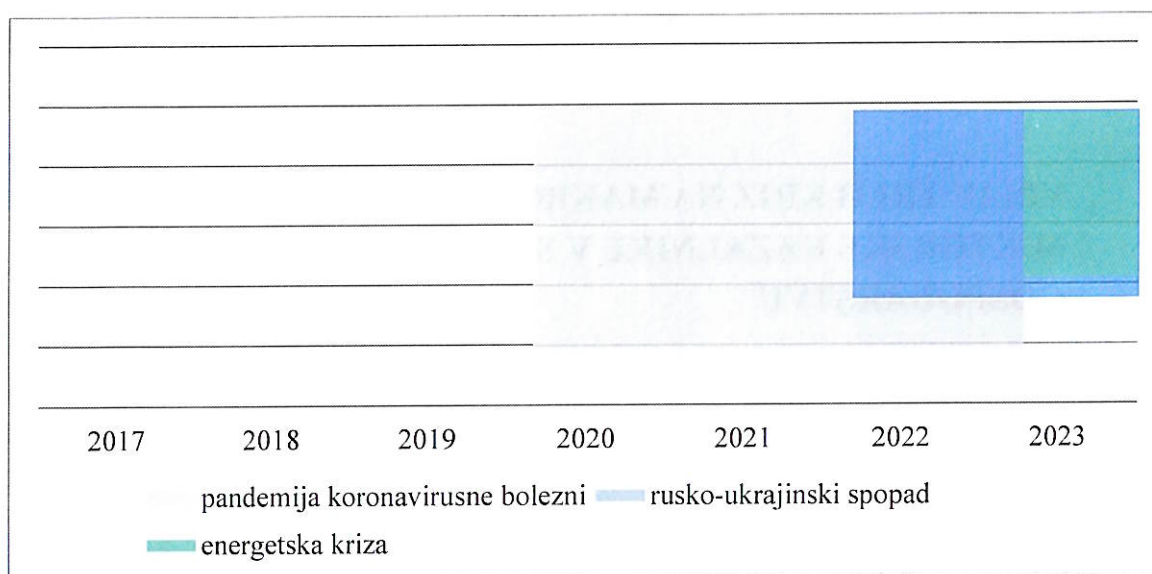
Pandemija koronavirusne bolezni covid-19 je predstavljala začetno fazo kriznega obdobja, ki se je začela konec leta 2019 in dosegla vrhunec v letih 2020–2021, ko so bile zaradi epidemioloških ukrepov in zaprtja gospodarstva prisotne izrazite motnje v gospodarski dejavnosti. Na sliki št. 1 je to obdobje prikazano s svetlo rožnato barvo.

Rusko-ukrajinski spopad, ki se je začel februarja 2022, je povzročil nove šoke v mednarodnem okolju. Njegovi učinki so se kazali v motnjah v svetovnih dobavnih verigah, povečani negotovosti in naraščajočih cenah osnovnih surovin. To krizno obdobje je na sliki prikazano z modro barvo.

Energetska kriza, označena z zeleno barvo, se je razvila v drugi polovici leta 2022 kot neposredna posledica geopolitičnih razmer in zmanjšanja dobave energentov iz Ruske federacije. Vplivala je predvsem na rast cen energije, povečanje stroškov proizvodnje in inflacijske pritiske v slovenskem gospodarstvu.

Na sliki 1 je prikazano časovno prekrivanje navedenih kriznih obdobij. Barvna polja ponazarjajo njihovo zaporedje in medsebojno prepletenost, kar omogoča celovitejše razumevanje kumulativnih učinkov na makroekonomske kazalce in posamezne gospodarske sektorje. Analiza v nadaljevanju temelji prav na tem časovnem okviru in na vplivih, ki so jih te tri krize povzročile v slovenskem gospodarstvu v obdobju 2019–2023.

Slika 1: Časovno zaporedje in prekrivanje treh kriznih obdobij v letih 2017–2023

Vir: lastno delo.

Kot sem pojasnila v uvodu, izhajam iz hipoteze, da so tri velike družbene in zlasti gospodarske krize v svetu v obdobju 2019–2023 ključno vplivale na makroekonomske značilnosti slovenskega gospodarstva, in sicer z različnim zamikom in intenziteto. V grafični analizi tako pričakujem, da bodo vrednosti makroekonomskih kazalnikov dosegale nižje vrednosti v obdobjih, ko označujem obstoj posamezne krize. Ob tem domnevam tudi, da te kritične vrednosti ne bodo enako nizke za posamezni makroekonomski kazalnik v časih različnih kriz.

4.1 Makroekonomski kazalniki

Makroekonomija kot veda se osredotoča na preučevanje agregatnih pojavov v gospodarstvu, pri čemer so makroekonomski kazalniki ključna orodja za merjenje in interpretacijo teh pojavo. Pomemben vendar težko dosegljiv cilj makroekonomije je natančno napovedovanje gospodarskih razmer. Nezmožnost doseganja natančno uglasenih napovedi ni presenetljiva,

saj so sodobna gospodarstva obsežni sistemi izjemne in težko doumljive kompleksnosti (Parker, 2012).

Makroekonomski kazalniki so kvantitativni kazalniki, s katerimi vidimo celovit vpogled v stanje in smer gibanja gospodarstva. Z njimi lahko ocenimo gospodarsko uspešnost, stabilnost in trende. Takšni podatki so v pomoč tako vladnim institucijam kot tudi podjetjem in vlagateljem, saj omogočajo boljše načrtovanje in odločanje. Te podatke običajno objavljajo državne ustanove, kot so statistični uradi ali centralne banke (Collin, 2024).

Makroekonomija proučuje številne agregate v gospodarstvu, obstaja pa nekaj tipičnih. Gre za bruto domači proizvod, zaposlenost, brezposelnost, investicije, inflacijo, osebno potrošnjo, državno potrošnjo, izvoz in uvoz. To so agregati, s katerimi želimo opisati gospodarsko stanje v neki družbi (Tajnikar, 2015).

4.1.1 Analiza vplivov kriz na gibanje bruto domačega proizvoda

Bruto domači proizvod predstavlja vrednost toka finalnih proizvodov in storitev v določenem časovnem obdobju. Opredeljujejo ga vrednosti, tok in namen uporabe. Bruto domači proizvod vključuje le tiste dobrine, ki imajo tržno ceno in jih je mogoče izraziti v denarni obliki – torej tiste, ki so bile dejansko proizvedene v določenem časovnem obdobju. Ne vključuje pa dobrin, ki so bile v tem obdobju le preprodane, saj ne predstavljajo nove proizvodnje. Obsega tudi vrednost proizvodnje, proizvedene v matični državi in prenesene v tujino k tujim lastnikom podjetij v matični državi. Ne obsega vrednosti dohodkov, zasluženih v tujini s strani matičnega prebivalstva. BDP je najpogostejše uporabljen kazalnik za merjenje gospodarske dejavnosti in uspešnosti države, saj vključuje komponente agregatnega povpraševanja: potrošnjo, investicije, javno porabo in neto izvoz (OECD, brez datuma a).

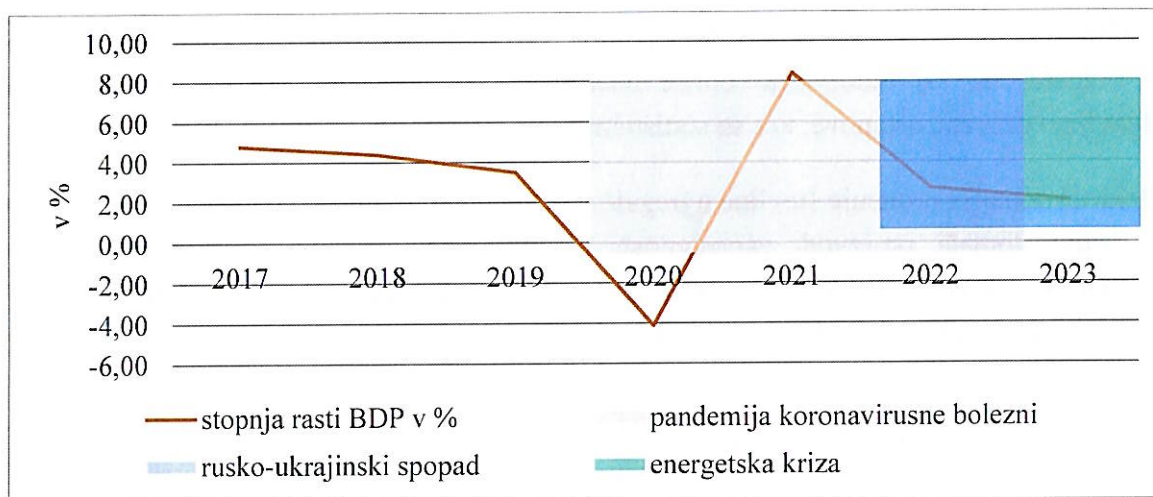
Vpliv kriz na gibanja realnega BDP-ja med leti 2017-2023 bom analizirala s prikazom letnih sprememb v rasti BDP-ja v odstotkih v omenjenem obdobju. Podatki so pridobljeni iz uradne spletne strani Urada Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Za namene analize bom uporabila podatke o stopnji rasti BDP-ja glede na predhodno leto z izločenimi vplivi sezone in koledarja.

Na sliki 2 je vidno, da je bila gospodarska rast v letih pred pandemijo stabilna, saj se je gibala med 3 in 5 %, kar je odražalo ugodne gospodarske razmere ter močno domače povpraševanje, izvoz in investicijsko dejavnost.

Leto 2020 zaznamuje izrazit upad BDP-ja, ki je dosegel skoraj -4,1 %. Gre za posledico pandemije covid-19, ko so bile gospodarske dejavnosti močno omejene zaradi zaprtja, prekinitve dobavnih verig in zmanjšane potrošnje. Že v letu 2021 je prišlo do izrazitega okrevanja, saj je BDP ponovno zrasel za več kot 12,5 %. V letih 2022 in 2023 se je dinamika

gospodarske rasti ponovno upočasnila. Rast BDP-ja se je v tem obdobju gibala okoli 2 %, kar odraža izrazito umirjanje gospodarske aktivnosti.

Slika 2: Stopnja rasti BDP-ja v % v obdobju 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

4.1.2 Analiza vplivov kriz na gibanje zaposlenosti

Kazalnik zaposlenosti je statistični kazalnik, ki meri delež oseb v delovno sposobni populaciji, ki imajo zaposlitev, izražen v odstotkih. To pomeni, da se štejejo vse osebe, ki so v določenem obdobju opravljale plačano delo ali so bile začasno odsotne iz delovnega razmerja, in se njihov delež primerja s celotno delovno sposobno populacijo ali z izbrano starostno skupino prebivalstva (npr. 15–64 let). Tak kazalnik omogoča oceno, v kolikšni meri gospodarstvo uporablja razpoložljive delovne vire, kar je ključno za razumevanje trga dela, gospodarske dejavnosti in socialnega vključevanja prebivalstva. Višji delež zaposlenosti običajno nakazuje bolj zdravo in dejavno gospodarstvo, medtem ko nižji delež lahko kaže na gospodarske težave ali neizkoriščene delovne vire (Eurostat, brez datuma).

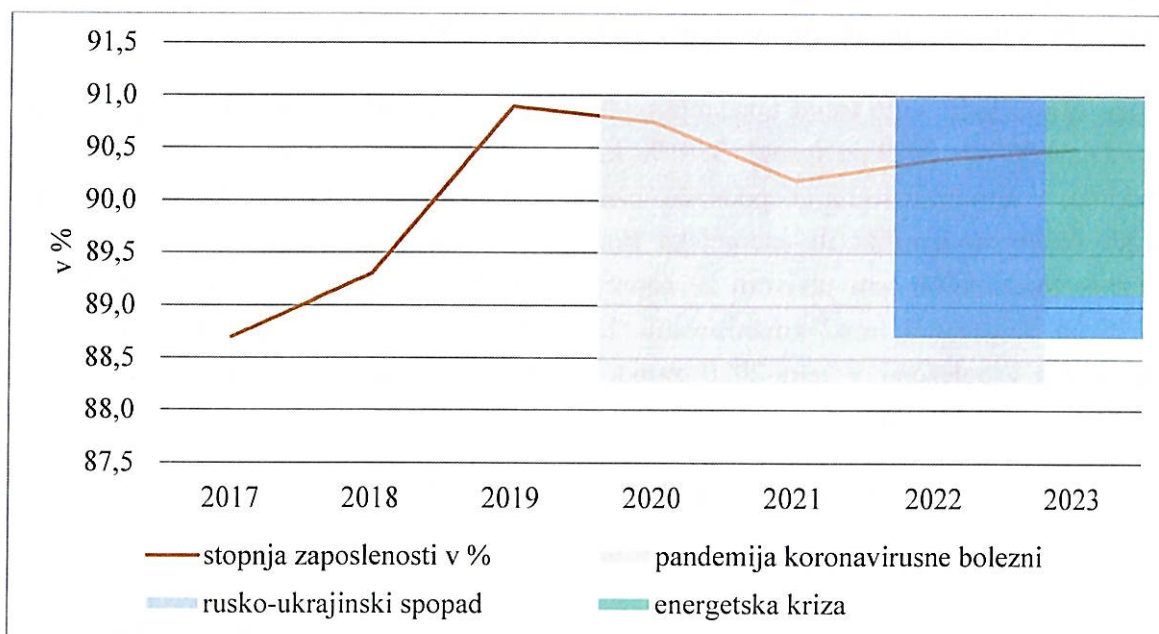
Slika 3 prikazuje gibanje stopnje zaposlenosti (v %) v obdobju 2017–2023 na letni ravni. Posamezna krizna obdobja so označena z barvnimi pasovi: pandemija koronavirusne bolezni, rusko-ukrajinski spopad in energetska kriza. V predkriznem obdobju (2017–2019) je opazna stabilna rast stopnje zaposlenosti, kar odraža ugodne makroekonomske razmere in visoko gospodarsko dejavnost. Stopnja zaposlenosti se je v tem obdobju povečala z 88,7 % v letu 2017 na 90,9 % v letu 2019. Z nastopom pandemije koronavirusne bolezni v letu 2020 je prišlo do preobrata v trendu. Negativni učinki pandemije so se delno nadaljevali tudi v letu 2021, pri čemer je stopnja zaposlenosti dosegla najnižjo vrednost v opazovanem kriznem obdobju (90,2 %) (UMAR, 2026).

V obdobju rusko-ukrajinskega spopada in hkrati energetske krize (2022–2023) graf kaže postopno okrevanje zaposlenosti. Kljub izrazitim geopolitičnim in energetskim šokom se je

stopnja zaposlenosti ponovno povečevala. Leta 2023 je stopnja zaposlenosti dosegla 90,5 %, kar je bilo blizu predpandemične ravni.

Skupno gledano slika 3 potrjuje, da so krizni dogodki povzročili začasno upočasnitev rasti oziroma zmeren padec zaposlenosti, vendar brez dolgoročnega strukturnega zloma. Trg dela se je po posameznih šokih razmeroma hitro stabiliziralo (UMAR, 2026).

Slika 3: Stopnja zaposlenosti v % skozi obdobje 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

4.1.3 Analiza vplivov kriz na gibanje brezposelnosti

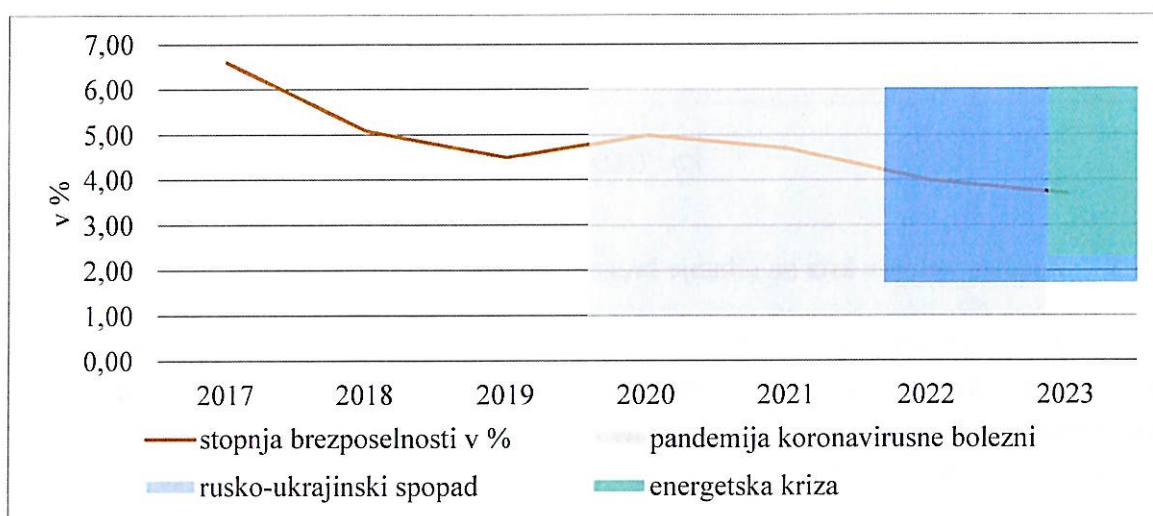
Stopnja brezposelnosti je pomemben makroekonomski kazalnik, ki prikazuje delež delovno aktivnega prebivalstva, ki aktivno išče zaposlitev, a je nima. Je kazalnik gospodarske stabilnosti, učinkovitosti trga dela in socialne vključenosti. Visoka stopnja brezposelnosti zmanjšuje potrošnjo, znižuje davčne prihodke in povečuje socialne izdatke države. V Sloveniji je brezposelnost v zadnjih letih upadala, a še vedno obstajajo strukturni problemi, zlasti med mladimi in starejšimi delavci (SURS, 2025). Po metodologiji Mednarodne organizacije dela se kot brezposelne šteje tiste, ki so brez dela, ga aktivno iščejo in so pripravljeni takoj začeti z delom (ILO, 2023).

Na sliki 4 je prikazano gibanje stopnje brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 2017–2023, izraženo v odstotkih aktivnega prebivalstva. Obdobje zajema tri ključne krizne prelomnice: pandemijo koronavirusne bolezni, rusko-ukrajinski spopad in posledično energetska krizo. Prikaz omogoča vpogled v to, kako so se šoki v mednarodnem in domačem okolju odrazili na slovenskem trgu dela. Medtem ko je bilo v predkriznem obdobju zaznati postopno zmanjševanje brezposelnosti, so krizni vplivi prinesli začasno povečanje brezposelnosti.

Na podlagi podanih podatkov je mogoče opaziti splošen trend upadanja brezposelnosti z manjšim začasnim povečanjem v času pandemije. V letu 2017 je stopnja brezposelnosti znašala 6,60 %, kar predstavlja najvišjo vrednost v opazovanem obdobju. V naslednjih dveh letih je sledil izrazit padec: v letu 2018 je stopnja upadla na 5,10 %, v letu 2019 pa na 4,50%. Ta trend kaže na postopno izboljševanje razmer na trgu dela. V letu 2020 je prišlo do ponovnega povečanja brezposelnosti in sicer na 5,00 %, kar je mogoče povezati z vplivi pandemije koronavirusne bolezni, ki je povzročila gospodarske motnje in zmanjšanje gospodarske dejavnosti. V letu 2021 se je stopnja brezposelnosti ponovno nekoliko znižala na 4,70 %, kar nakazuje postopno okrevanje trga dela (UMAR, 2026).

V naslednjih letih se je trend upadanja nadaljeval. V letu 2022 je stopnja brezposelnosti padla na 4,00 %, v 2023 pa dosegla 3,70 %, kar je najnižja vrednost v celotnem analiziranem obdobju. V tem času so na gospodarsko okolje sicer vplivali tudi drugi dejavniki, kot sta rusko-ukrajinski konflikt in energetska kriza, vendar podatki kažejo, da se je stopnja brezposelnosti kljub tem izzivom še naprej zmanjševala. Na splošno slika 4 prikazuje pozitiven dolgoročni trend zmanjševanja brezposelnosti, pri čemer je edino opaznejše odstopanje zabeleženo v letu 2020 zaradi izrednih gospodarskih razmer, povezanih s pandemijo (UMAR, 2026).

Slika 4: Stopnja brezposelnosti v % skozi obdobje 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

4.1.4 Analiza vplivov kriz na gibanje investicij

Investicije zajemajo nakupe sredstev, ki se uporabljajo pri proizvodnji dobrin in storitev več kot eno leto. Vključujejo npr. gradnjo stavb, nakup strojev, opreme in intelektualne lastnine. Gre za eno od ključnih komponent agregatnega povpraševanja, ki neposredno vpliva na gospodarsko rast, produktivnost in dolgoročni razvoj (Tajnikar, 2015).

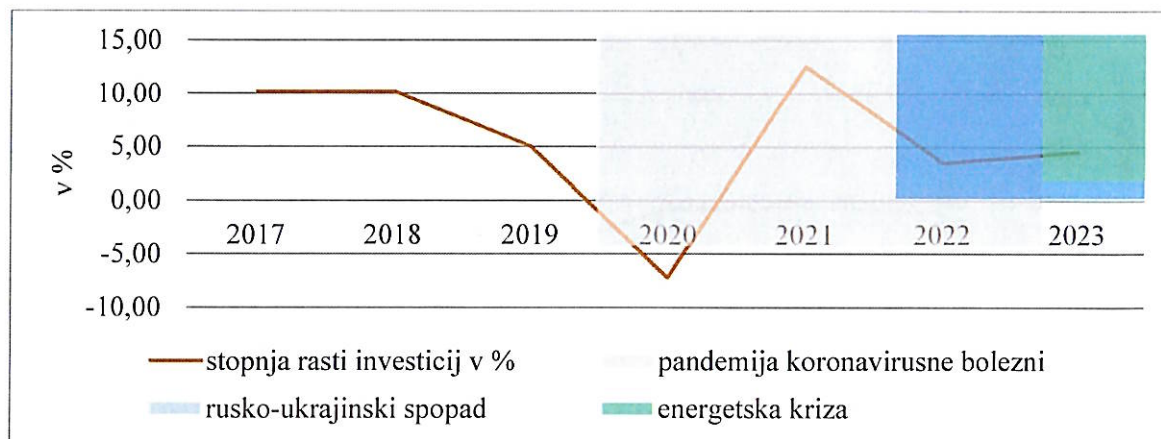
Investicije štejemo med zakasnitvene makroekonomske kazalnike, saj se podjetja na gospodarske spremembe praviloma odzovejo z zamikom. V negotovih časih podjetja pogosto preložijo investicijske odločitve, saj te vključujejo visoke stroške in dolgoročne obveznosti. Nasprotno v obdobju gospodarske rasti, ko se okrepi povpraševanje in izboljša dostop do financiranja, podjetja postopoma povečujejo vlaganja. Takšna odločitev se v statističnih podatkih pokaže šele po določenem zamiku, ko se gospodarsko okrevanje že odvija (OECD, brez datuma b; Blanchard, 2017).

Slika 5 prikazuje gibanje stopnje rasti investicij (v %) v obdobju 2017–2023. Na podlagi predstavljenih podatkov je mogoče opaziti precejšnja nihanja v rasti investicij, ki so povezana z gospodarskimi razmerami in s pomembnimi zunanjimi dogodki (UMAR, 2026).

V letu 2017 je stopnja rasti investicij znašala 10,20 %, enaka vrednost pa je bila zabeležena tudi v letu 2018, kar kaže na stabilno in razmeroma visoko rast investicijske dejavnosti v tem obdobju. V letu 2019 se je rast investicij zmanjšala na 5,00 %, kar pomeni opazno upočasnitev, vendar je bila rast še vedno pozitivna. V letu 2020 je prišlo do izrazitega padca, saj je stopnja rasti investicij znašala –7,20 %. Po tem padcu je v letu 2021 sledilo močno okrevanje, saj je stopnja rasti investicij narasla na 12,60 %, kar predstavlja najvišjo vrednost v celotnem analiziranem obdobju. Takšen porast kaže na ponovno aktiviranje investicij po obdobju krize in na gospodarsko okrevanje. V naslednjih letih se je rast investicij umirila. V letu 2022 je stopnja rasti znašala 3,50 %, v 2023 pa 4,50 %. Čeprav je bila rast v teh letih nižja kot v obdobju okrevanja, je ostajala pozitivna. Na gospodarsko okolje so v tem času vplivali tudi dodatni dejavniki, kot sta bila rusko-ukrajinski spopad in energetska kriza, ki sta povečevala negotovost in sta lahko vplivala na investicijske odločitve (UMAR, 2026).

Na splošno slika 5 prikazuje, da je bila rast investicij pred letom 2020 stabilna in relativno visoka, nato pa je zaradi pandemije prišlo do izrazitega padca, ki sta mu sledila močno okrevanje in postopna stabilizacija investicijske dejavnosti v naslednjih letih (UMAR, 2026).

Slika 5: Stopnja rasti investicij v % skozi obdobje 2017 – 2023

Vir: UMAR (2026).

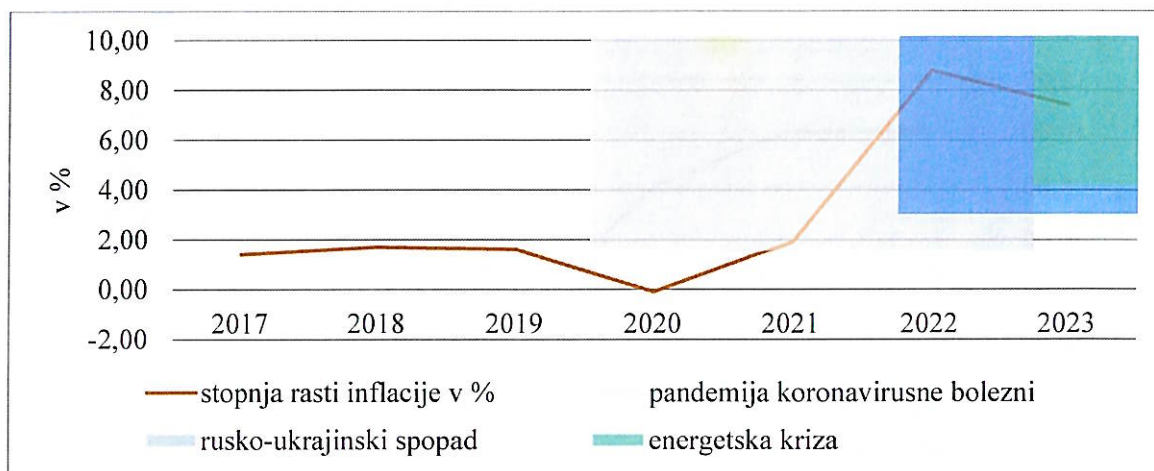
4.1.5 Analiza vplivov kriz na gibanje inflacije

Inflacija je makroekonomski pojav, ki označuje splošno in trajno rast cen blaga in storitev v določenem časovnem obdobju. Merimo jo z indeksom cen življenjskih potrebščin (v nadaljevanju CPI) ali z deflatorjem BDP. Zmerna inflacija je običajen spremljevalec gospodarske rasti, vendar lahko previsoka inflacija ogroža kupno moč prebivalstva, varčevanje in stabilnost gospodarstva. Po podatkih Evropske centralne banke (angl. European Central Bank, v nadaljevanju ECB) je cenovna stabilnost dosežena pri inflaciji blizu, vendar okoli 2 % na letni ravni (ECB, brez datuma). V Sloveniji inflacijo spremlja Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS), pri čemer so največji vplivi pogosto vezani na cene energentov, hrane in storitev (SURS, brez datuma).

Slika 6 prikazuje gibanje stopnje rasti inflacije (v %) v obdobju 2017–2023. Iz podatkov je razvidno, da je bila inflacija v prvih letih relativno nizka in stabilna, nato pa je v zadnjih letih opazno narasla. V letu 2017 je stopnja rasti inflacije znašala 1,40 %. V letu 2018 se je nekoliko povečala na 1,70 %, v letu 2019 pa se je rahlo znižala na 1,60 %, kar kaže na razmeroma stabilno inflacijsko okolje v tem obdobju. V letu 2020 je bila zabeležena negativna stopnja rasti inflacije (−0,10 %), kar pomeni rahlo deflacijo. V letu 2021 se je inflacija ponovno začela povečevati in je dosegla 1,90 %, kar nakazuje postopno okrevanje gospodarstva po pandemiji. Najizrazitejša sprememba je bila vidna v letu 2022, ko je stopnja rasti inflacije močno narasla na 8,80 %, kar predstavlja najvišjo vrednost v celotnem opazovanem obdobju. V letu 2023 se je inflacija nekoliko znižala na 7,40 %, vendar je ostala na relativno visoki ravni v primerjavi z leti pred letom 2022 (UMAR, 2026).

Na splošno slika 6 kaže, da je bila inflacija do leta 2021 nizka in stabilna, nato pa je zaradi zunanjih gospodarskih šokov prišlo do močnega povečanja inflacijskih pritiskov, ki so se v letu 2023 sicer nekoliko umirili, vendar so ostali na višji ravni kot v prejšnjem obdobju (UMAR, 2026).

Slika 6: Stopnja rasti inflacije v % skozi obdobje 2017 – 2023

Vir: UMAR (2026).

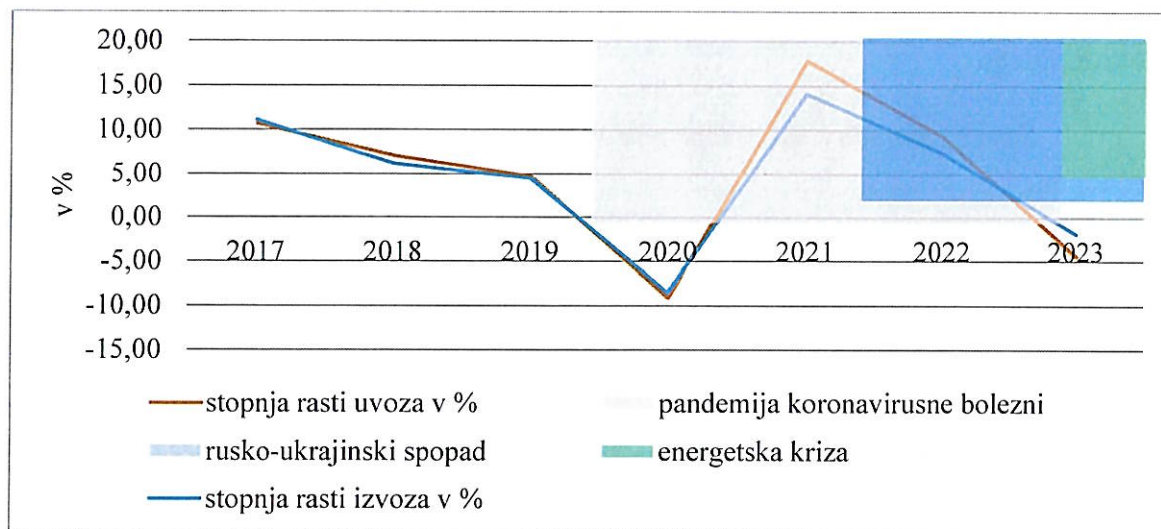
4.1.6 Analiza vplivov kriz na gibanje izvoza in uvoza

Izvoz in uvoz sta ključna elementa odprtega gospodarstva in pomembna sestavina računa tekočih transakcij v plačilni bilanci. Izvoz pomeni prodajo domačih proizvodov in storitev tujini, medtem ko uvoz pomeni nakup tujih dobrin in storitev. V BDP-ju se izvoz upošteva kot pozitiven prispevek k agregatnemu povpraševanju, medtem ko se uvoz odšteva kot povpraševanje na tujih trgih po tujih proizvodih (Tajnikar, 2015).

Izvoz in uvoz se uvrščata med zakasnitvene makroekonomske kazalnike, saj se nanju odražajo spremembe v gospodarski dejavnosti z določenim časovnim zamikom. Dinamika izvoza je običajno odvisna od predhodnih sprememb v tujini – zlasti v gospodarskih partnericah – kot so gospodarska rast, valutna gibanja ali spremembe v povpraševanju. Uvoz večinoma sledi spremembam v domačem gospodarstvu: ko se poveča agregatno povpraševanje, raste tudi povpraševanje po uvoženem blagu (Krugman in drugi, 2018).

Slika 7 prikazuje gibanje stopnje rasti uvoza in izvoza (v %) v obdobju 2017–2023. Podatki omogočajo primerjavo dinamike zunanjetrgovinske dejavnosti in razkrivajo izrazita nihanja, povezana z gospodarskimi šoki. V letu 2017 je stopnja rasti uvoza znašala 10,70 %, izvoza pa 11,1 %, kar kaže na visoko rast zunanje trgovine. V letu 2018 se je rast nekoliko umirila (uvoz 7,10 %, izvoz 6,2 %), v letu 2019 pa se je nadalje zniževala (uvoz 4,70 %, izvoz 4,5 %), kar kaže na postopno upočasnjevanje gospodarske dejavnosti. V letu 2020 je prišlo do izrazitega padca, saj je stopnja rasti uvoza znašala –9,10 %, izvoza pa –8,5 %. V letu 2021 pa je sledilo močno okrevanje. Stopnja rasti uvoza je narasla na 17,80 %, izvoza pa na 14,1 %, kar predstavlja najvišje vrednosti v opazovanem obdobju. V letu 2022 se je rast ponovno umirila (uvoz 9,30 %, izvoz 7,4 %), vendar je ostala pozitivna. V letu 2023 je prišlo do ponovnega upada, saj stopnja rasti uvoza znašala –4,50 %, izvoza pa –1,9 %, kar kaže na zmanjšanje obsega zunanje trgovine (UMAR, 2026).

Slika 7: Stopnji rasti uvoza in izvoza v % skozi obdobje 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

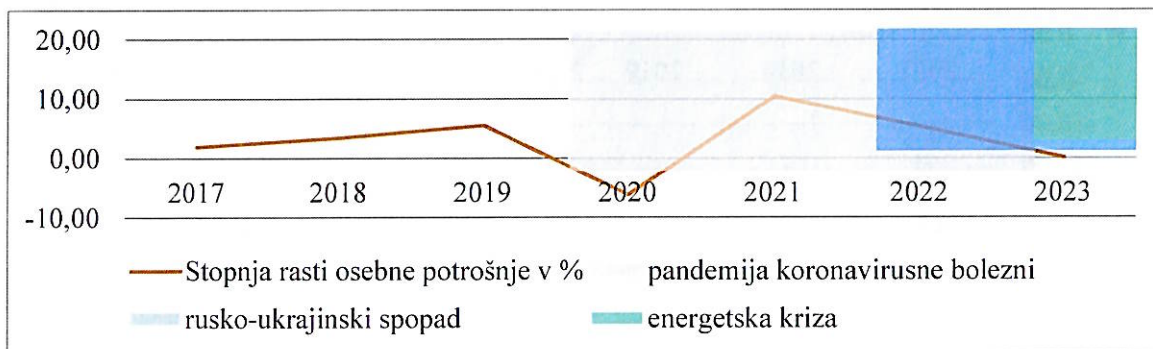
4.1.7 Analiza vplivov kriz na gibanje osebne potrošnje

Kazalnik osebne potrošnje je eden od temeljnih makroekonomskih kazalnikov obsega potrošnje blaga in storitev, ki jih gospodinjstva kupujejo in dejansko uporabljajo v določenem obdobju. Meri se tako v nominalnih kot realnih (inflacijo očiščenih) vrednostih, kar omogoča primerjavo skozi čas in med državami. Osebna potrošnja zajema izdatke gospodinjstev za blago in storitve, namenjene zadovoljevanju vsakodnevnih in dolgoročnih potreb, med katere sodijo prehrana, stanovanjske storitve (vključno z najemninami), energenti, oblačila, zdravstvene storitve, dejavnosti v prostem času, izobraževanje, komunikacijske storitve, promet ter nastanitvene in gostinske storitve. V okvir osebne potrošnje sodijo tudi izdatki za trajne potrošne dobrine, kot so osebna vozila, medtem ko nakupi stanovanj niso vključeni, saj se v nacionalnih računih obravnavajo kot investicije gospodinjstev (FocusEconomics, brez datuma).

Slika 8 prikazuje gibanje realne stopnje rasti osebne potrošnje (v %) v obdobju 2017–2023. Na podlagi predstavljenih podatkov je mogoče opaziti izrazita nihanja v rasti potrošnje, ki so povezana z gospodarskimi razmerami in vplivi pomembnih globalnih dogodkov. V letu 2017 je stopnja rasti osebne potrošnje znašala 1,90 %. V letu 2018 se je povečala na 3,40 %, v letu 2019 pa je dosegla 5,50 %, kar kaže na postopno krepitev potrošnje gospodinjstev in ugodne gospodarske razmere v tem obdobju. V letu 2020 je prišlo do izrazitega padca, saj je stopnja rasti osebne potrošnje znašala –6,10 %. Po tem padcu je v letu 2021 sledilo močno okrevanje. Stopnja rasti osebne potrošnje je dosegla 10,50 %, kar predstavlja najvišjo vrednost v celotnem analiziranem obdobju. V letu 2022 se je rast osebne potrošnje znižala na 5,30 %, vendar ostala relativno visoka. V letu 2023 se je rast osebne potrošnje močno upočasnila in znašala le 0,10 %, kar nakazuje skorajšnjo stagnacijo potrošnje.

Na splošno graf prikazuje, da je bila rast osebne potrošnje pred letom 2020 postopno naraščajoča, nato pa je zaradi pandemije sledil močan padec, ki mu je sledilo izrazito okrevanje v letu 2021. V zadnjih letih opazovanega obdobja se rast ponovno upočasnjuje, kar kaže na vpliv novih gospodarskih izzivov in večje negotovosti v ekonomskem okolju (UMAR, 2026).

Slika 8: Stopnja rasti osebne potrošnje v % skozi obdobje 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

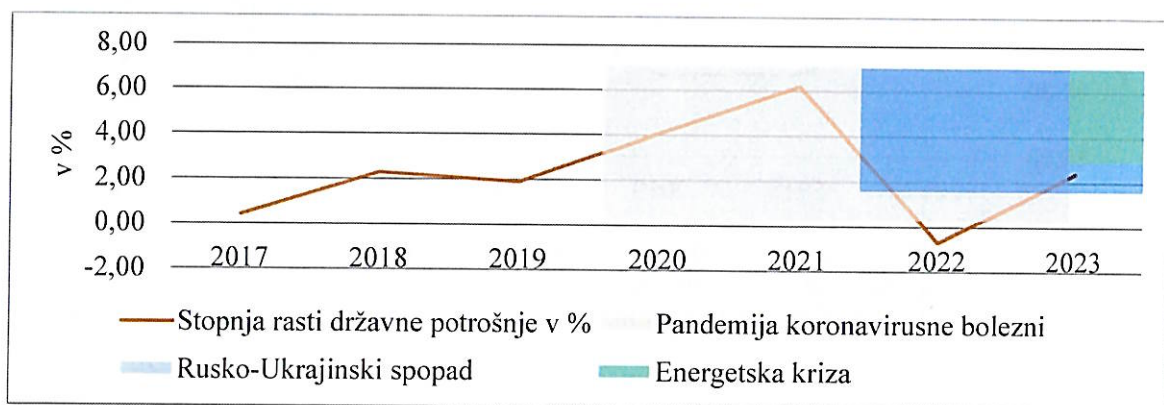
4.1.8 Analiza vplivov kriz na gibanje državne potrošnje

Državna potrošnja predstavlja pomemben del javnih financ in vključuje vse izdatke države za zagotavljanje javnih dobrin in storitev, kot so zdravstvo, izobraževanje, infrastruktura, obramba in socialna varnost. Gre za ključen instrument ekonomske politike, saj lahko država z njo vpliva na gospodarsko rast, zaposlenost in stabilnost cen. V času gospodarskih kriz se državna potrošnja pogosto poveča, da bi spodbudila povpraševanje in omilila negativne učinke recesije, medtem ko se v obdobjih rasti lahko zmanjšuje zaradi uravnoteženja proračuna. Učinkovitost državne potrošnje je odvisna predvsem od njene strukture in preglednosti, saj prekomerna ali neučinkovita poraba lahko vodi v javnofinančne primanjkljaje in povečanje javnega dolga (Steinbacher, 2018).

Slika 9 prikazuje gibanje stopnje rasti državne potrošnje (v %) v obdobju 2017–2023. Podatki kažejo na zmerno rast državne potrošnje v začetnih letih, nato izrazito povečanje v času pandemije in ponovno nihanje v kasnejšem obdobju (UMAR, 2026).

V letu 2017 je stopnja rasti državne potrošnje znašala 0,40 %, kar pomeni relativno nizko rast. V letu 2018 se je povečala na 2,30 %, v letu 2019 pa rahlo znižala na 1,90 %, kar kaže na stabilno, vendar zmerno dinamiko državne porabe. V letu 2020 se je rast povečala na 4,10 %, v letu 2021 pa še izraziteje na 6,20 %, kar predstavlja najvišjo vrednost v opazovanem obdobju. Ta porast je mogoče povezati z ukrepi države za blaženje posledic pandemije koronavirusne bolezni, kot so povečani javni izdatki za zdravstvo, pomoč gospodarstvu in socialni transferji. V letu 2022 je prišlo do obrata, saj je stopnja rasti državne potrošnje znašala –0,70 %, kar pomeni zmanjšanje državne porabe. Na to lahko vplivajo spremembe fiskalne politike ter novi gospodarski izzivi, povezani z rusko-ukrajinskim spopadom in energetska krizo. V letu 2023 se je rast ponovno povečala na 2,40 %, kar nakazuje delno stabilizacijo državne potrošnje po predhodnem padcu. Na splošno graf kaže, da je bila rast državne potrošnje pred letom 2020 zmerna in stabilna, nato pa je zaradi pandemije sledilo občutno povečanje javne porabe, ki mu je v letu 2022 sledil padec, v letu 2023 pa na ponovno okrevanje in stabilizacija (UMAR, 2026).

Slika 9: Stopnja rasti državne potrošnje v % skozi obdobje 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

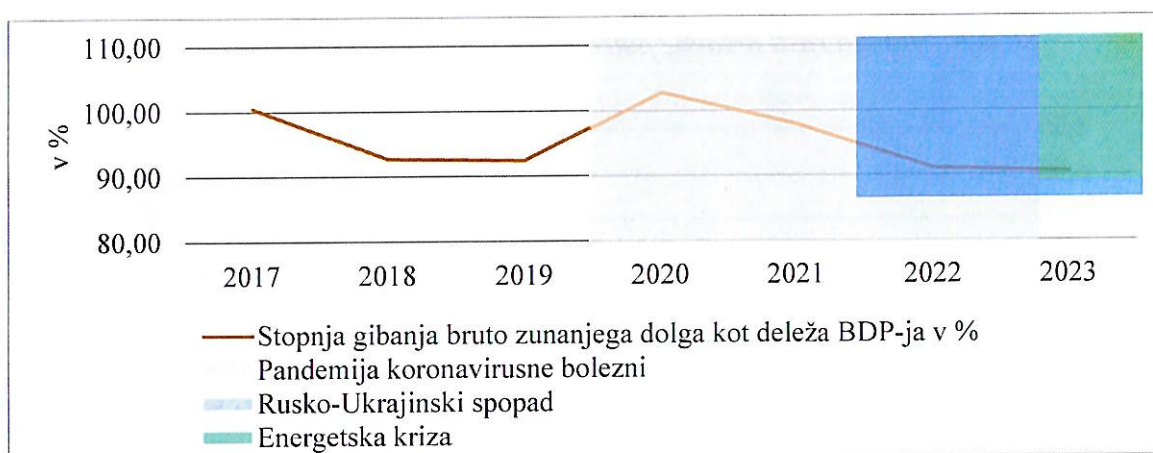
4.1.9 Analiza vplivov kriz na gibanje zadolževanja državnega proračuna

Državno zadolževanje oziroma javni dolg je pomemben makroekonomski kazalnik, ki prikazuje skupni obseg finančnih obveznosti države do domačih in tujih upnikov. Najpogosteje se izraža kot delež BDP-ja, saj takšna primerjava omogoča oceno vzdržnosti dolga in primerljivost med državami. Do zadolževanja pride predvsem takrat, ko država ustvarja proračunski primanjkljaj, torej ko njeni izdatki presegajo prihodke. Ta kazalnik je ključen za razumevanje fiskalne politike, saj vpliva na obrestne mere, bonitetno oceno države in zaupanje investorjev. Zmerno zadolževanje lahko spodbuja gospodarsko rast, zlasti v času kriz, medtem ko previsok dolg lahko vodi v finančno nestabilnost in poveča tveganje dolžniške krize. Zato je pri analizi pomembno ne le, koliko dolga ima država, temveč tudi, kako učinkovito ga uporablja in ali je dolg dolgoročno vzdržen (Delakorda, 2021).

Slika 10 prikazuje gibanje bruto zunanjega dolga kot deleža BDP-ja (v %) v obdobju 2017–2023. Podatki kažejo na nihanja v zadolženosti države v primerjavi z velikostjo gospodarstva, pri čemer so opazni vplivi pomembnih gospodarskih dogodkov (UMAR, 2026).

V letu 2017 je delež bruto zunanjega dolga znašal 100,50 % BDP, kar pomeni, da je bil dolg približno enak velikosti celotnega gospodarstva. V letu 2018 se je delež občutno znižal na 92,70 %, v 2019 pa ostal relativno stabilen pri 92,40 %, kar kaže na zmanjševanje zadolženosti glede na BDP v tem obdobju. V letu 2020 je prišlo do izrazitega povečanja na 102,80 % BDP, kar predstavlja najvišjo vrednost v opazovanem obdobju. V letu 2021 se je delež ponovno zniža na 97,90 %, kar kaže na delno okrevanje gospodarstva in stabilizacijo dolga. V letu 2022 se je trend zniževanja nadaljeval (91,10 %), v letu 2023 pa dosegel 90,50 %, kar je najnižja vrednost v celotnem analiziranem obdobju (UMAR, 2026).

Slika 10: Stopnja gibanja bruto zunanjega dolga kot deleža BDP-ja v % v obdobju 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

4.2 Sektorski kazalniki

Sektorski kazalniki predstavljajo pomembno analitično orodje za preučevanje gospodarskih sektorjev, saj omogočajo vpogled v njihovo uspešnost, razvoj in konkurenčnost. Njihova uporaba temelji na predpostavki, da gospodarstvo ni homogena celota, temveč je sestavljeno iz različnih sektorjev, ki se med seboj razlikujejo po strukturi, dinamiki in odzivnosti na ekonomske dejavnike. Prav zaradi teh razlik je treba posamezne sektorje analizirati ločeno, pri čemer imajo kazalniki ključno vlogo pri merjenju in primerjavi njihovih značilnosti (Peneder, 2009).

V teoretičnem smislu sektorski kazalniki zajemajo različne dimenzije delovanja sektorjev. Najosnovnejši med njimi so kazalniki uspešnosti, kot so dodana vrednost, zaposlenost in produktivnost, ki neposredno odražajo ekonomske rezultate sektorja. Med temi izstopa predvsem produktivnost, saj omogoča oceno učinkovitosti rabe proizvodnih dejavnikov. V sodobnih analizah se pogosto uporablja tudi multifaktorska produktivnost, ki poleg dela in kapitala upošteva širše vplive, kot so tehnološki napredek, organizacijske spremembe in inovacije (Peneder, 2009).

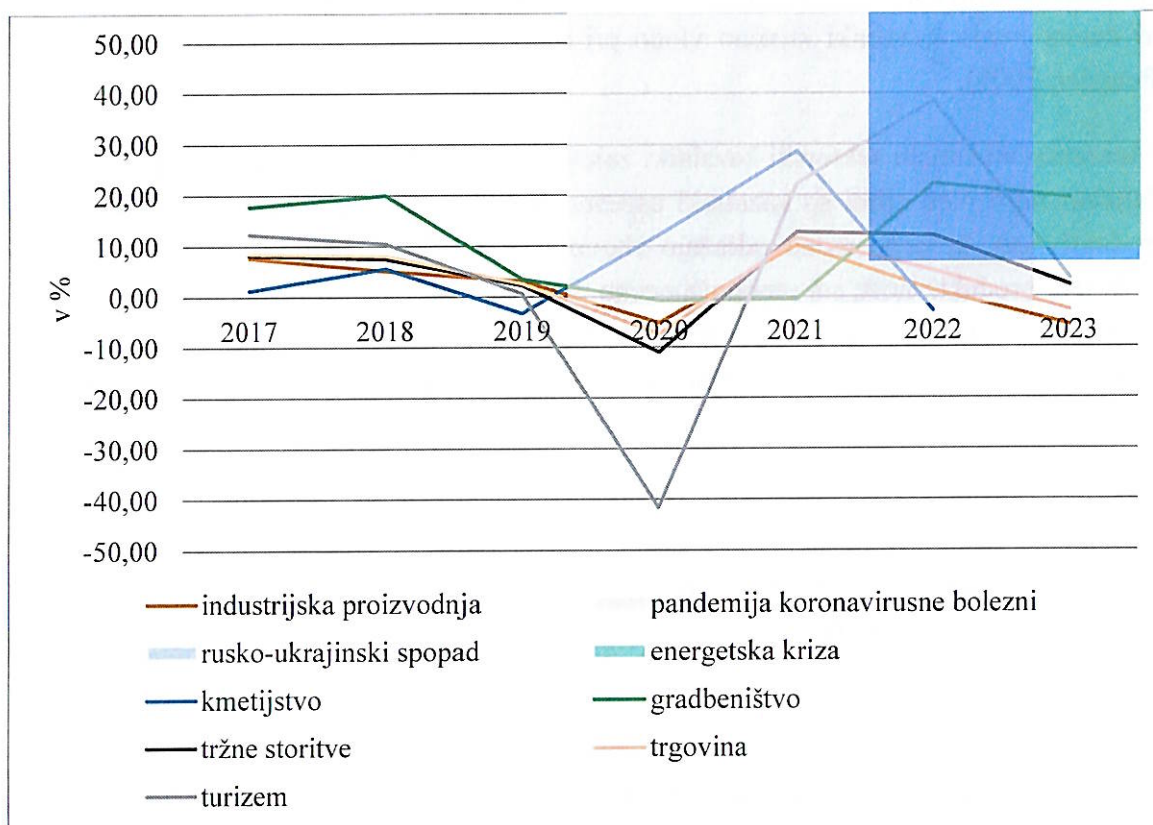
Sektorski kazalniki predstavljajo večdimenzionalen sistem merjenja, ki omogoča poglobljeno razumevanje delovanja gospodarstva. Njihova vrednost ni le v opisovanju stanja, temveč tudi v razlagi razlik med sektorji ter prepoznavanju ključnih dejavnikov, ki vplivajo na njihovo uspešnost in razvoj (Peneder, 2009).

Slika 11 prikazuje gibanje letnih stopenj rasti izbranih sektorskih kazalnikov v Sloveniji v obdobju 2017–2023 ter omogoča primerjalni vpogled v dinamiko industrijske proizvodnje, gradbeništva, tržnih storitev, trgovine, turizma in kmetijstva. Na podlagi prikazanih podatkov je mogoče spremljati spremembe v intenzivnosti rasti oziroma upadov posameznih sektorjev skozi čas in prepoznati izrazita nihanja v obravnavanem obdobju (UMAR, 2026).

V obdobju 2017–2019 je večina dejavnosti beležila pozitivno rast. Gradbeništvo izstopa z najvišjimi stopnjami (npr. 20,00 % v letu 2018), medtem ko so industrijska proizvodnja, trgovina in storitve kazale stabilno, a postopno umirjajočo se rast. Turizem je prav tako beležil solidno rast, čeprav se je ta do leta 2019 izrazito upočasnila (0,50 %). V letu 2020 je prišlo do izrazitega padca v vseh dejavnostih. Največji upad je bil zabeležen v turizmu (–41,70 %), sledijo tržne storitve (–11,00 %) in trgovina (–7,40 %). Negativno rast sta beležila tudi industrija (–5,20 %) in kmetijstvo (–3,29 %), medtem ko je padec v gradbeništvu relativno manjši (–0,70 %). V letu 2021 je sledilo izrazito okrevanje večine sektorjev. Industrijska proizvodnja je dosegla 10,20 %, tržne storitve 12,70 %, trgovina 11,60 %, turizem pa se je močno pobral na 22,20 %. Gradbeništvo je ostajalo blizu stagnacije (–0,50 %), medtem ko je kmetijstvo doseglo visoko rast (12,31 %). V letu 2022 se je rast v večini dejavnosti nadaljevala. Posebej izstopata gradbeništvo (22,20 %) in turizem (38,50 %). Visoko rast je beležilo tudi kmetijstvo (28,63 %), medtem ko sta bili rasti industrije (1,20 %) in trgovine (5,10 %) zmernejši. Na to obdobje sta vplivala tudi rusko-

ukrajinski spopad in energetska kriza. V letu 2023 se je dinamika ponovno umirila ali poslabšala. Industrijska proizvodnja (-5,60 %), trgovina (-2,70 %) in kmetijstvo (-2,87 %) so beležili padec, medtem ko je gradbeništvo ostajalo relativno visoko (19,40 %). Tržne storitve (2,20 %) in turizem (3,50 %) sta kazala na umirjeno rast (UMAR, 2026).

Slika 11: Stopnje rasti sektorskih kazalnikov v % skozi obdobje 2017–2023

Vir: UMAR (2026).

5 RAZPRAVA S SKLEPI

V magistrskem delu sem obravnavala slovensko gospodarstvo v obdobju od leta 2017 do leta 2023. To je obdobje, v katerem so nastale tri velike krize v svetu in Evropi, ki so vplivale tudi na slovensko gospodarstvo. Tako je v decembru 2019 izbruhnila pandemija covida-19, v februarju leta 2022 je Rusija napadla Ukrajino, kar lahko razumemo kot začetek ukrajinsko-ruske vojne, začetek te vojne pa je izzval tudi nastanek energetske krize. Vse našteje krize so se odrazile tudi v slovenskem gospodarstvu. Tako sem v magistrskem delu obravnavala vpliv teh treh kriz na ključne makroekonomske agregate slovenskega gospodarstva in na gospodarska gibanja v ključnih sektorjih slovenskega gospodarstva. Preko prikazov in analiz gibanja makroekonomskih agregatov in posameznih sektorjev sem poskušala odgovoriti na vprašanje, v kakšni meri so te tri krize vplivale na slovensko gospodarstvo. Takšna analiza vplivov kriz na slovensko gospodarstvo naj bi dala tudi

odgovor na vprašanje, v kolikšni meri je slovensko gospodarstvo odporno proti krizam, ki se pojavljajo v Evropi in v svetu.

Da bi lahko izvedla analizo vpliva kriz na makroekonomske in sektorske značilnosti slovenskega gospodarstva, sem upoštevala, da je pandemija covida-19 nastala ob koncu leta 2019 in dosegla vrhunec v letih 2020–2021. Čeprav bolezen covida-19 v tem obdobju niti v Evropi niti v Sloveniji nismo v celoti odpravili, razumem, da je leto 2021 zadnje leto, ko naj bi pojav covida-19 izraziteje vplival na gospodarsko dejavnost v Sloveniji.

Rusko-ukrajinski spopad se je začel v februarju leta 2022. Njegov vpliv pa lahko zaznamo vse do konca obdobja, ki ga analiziram v tej magistrskem delu. Nastanek rusko-ukrajinskega spopada je v kratkem obdobju pripeljal do energetske krize, ki se je pokazala v rasti cen energije, povečanju stroškov proizvodnje in inflacijskih pritiskih. V tej analizi domnevam, da je energetska kriza izraziteje začela vplivati na slovensko gospodarstvo v drugi polovici leta 2022. Ta vpliv pa lahko zaznamo tudi v letu 2023, ki je zadnje leto, ki ga analiziram.

V tem magistrskem delu glede na hipotezo, ki jo poskušam analizirati, tako domnevam, da so se makroekonomski agregati in sektorske značilnosti v slovenskem gospodarstvu spreminjali različno glede na ta tri obdobja. V obdobju 2020–21 je smiselno pričakovati, da so bili ti gospodarski kazalniki pod vplivom nastanka pandemije. Od leta 2022 dalje se je pojavil vpliv ukrajinsko-ruske vojne, ki se je izrazito izrazila v gospodarskih razmerah v obliki energetske krize od leta 2023 dalje. Tako je smiselno sklepati, da bo gibanje makroekonomskih in sektorskih podatkov o slovenskem gospodarstvu dosegalo različne vrednosti med obdobji 2020–21, v letu 2022–2023 in v letu 2023, kakor so se pojavljale in trajale tudi tri krize, ki jih obravnavamo v tem magistrskem delu.

Krizo, ki izhaja iz pojava pandemije, lahko v resnici zaznamo šele po obdobju 2017–2019, ki ga prav tako zajemam v tej analizi. To je bilo obdobje relativno ugodne rasti BDP-ja, saj vse do danes nismo dosegali takšnih stopenj rasti, kot so bile značilne za to obdobje. Rast BDP-ja pa je v tem obdobju bila v največji meri povezana z rastjo uvoza in izvoza. Pri tem sta dodatno dinamiko rasti BDP-ja povzročali tudi visoka investicijska dejavnost in rast osebne potrošnje. Visoka rast investicij se je pokazala na sektorski ravni predvsem v hitri rasti gradbeništva. Visoka rast osebne potrošnje se je izrazila tudi v visoki dinamiki rasti turizma. Pri tem je značilno, da je rast BDP-ja v obdobju 2017–2019 zlagoma upadala, kot je upadala tudi dinamika izvoza. Upadanje rasti BDP-ja je nastalo navkljub dejstvu, da je to obdobje povezano z visoko rastjo investicij in rastjo osebne potrošnje. Očitno tudi to obdobje potrjuje, da je rast BDP-ja v Sloveniji ključno vezana na izvoz. Takšna gibanja so očitno bila povezana z ustreznim ravnotežjem v gospodarstvu, saj je bilo to obdobje čas zelo nizke inflacije, ki je bila v celotnem triletnem obdobju, ki ga analiziramo, stabilna na ravni pod 2 %, hkrati pa je bila rast uvoza usklajena z rastjo izvoza, kar pomeni, da tudi odnosi s tujino v Sloveniji v tem obdobju niso povzročali neravnotežja. Takšno stanje se je pokazalo v visoki rasti zaposlenosti in padanju brezposelnosti, hkrati pa ni zahtevalo pomembnejše intervencije države, tako da je bila rast državne potrošnje dokaj stabilna. Leta 2018 je tako

postal državni proračun skoraj uravnotežen, hkrati pa je padla stopnja rasti zadolževanja državnega proračuna v tujini.

Za obdobje 2017–2019, ki je obdobje pred nastankom pandemije covida-19, bi tako lahko sklepali, da je bil to čas relativno ugodne rasti slovenskega gospodarstva, v katerem niso nastajala večja neravnotežja, kar se je pokazalo tudi v rasti osebne potrošnje gospodinjstev in nastanku investicijskega vala kot osnove za dolgoročno rast slovenskega gospodarstva. Učinek pandemije covida-19 se je pojavil že konec leta 2019, a je izrazito vplival na zastoj gospodarske dejavnosti v letu 2020. V resnici je učinek covida-19 nastajal v letih 2020 in 2021, in sicer v obliki izrazitega nihanja rasti BDP-ja. V letu 2020 je rast BDP-ja padla na manj kot -4% , v letu 2021 pa je rast dosegla več kot 8% . Podatki opozarjajo, da je neposredni vpliv covida-19 v bistvu nastal zgolj v letu 2020. Ta vpliv ni bil omejen na Slovenijo, saj sta padla v tem letu uvoz in izvoz, kar kaže na zastoj na evropskih in svetovnih trgih, kamor je slovensko gospodarstvo izvažalo. Glede na pomen izvoza v slovenskem gospodarstvu tako lahko sklepam, da je vpliv covida-19 v prvem koraku v največji meri nastal preko zmanjšane povpraševanja tujine. Zmanjšanje povpraševanja je povzročilo tudi to, da se je rast cen praktično ustavila, saj v letu 2020 ne moremo govoriti o inflaciji. Tako začetno leto pandemije označuje vsesplošen zastoj tako na ravni povpraševanja tujine kakor zastoj znotraj gospodarstva Slovenije. Očitno je pandemija onemogočila investicijsko dejavnost, tako da je izrazito padla tudi rast investicij. Zaustavila se je tudi rast zaposlovanja, čeprav kljub gospodarskemu zastoju ni prišlo do padca brezposelnosti v državi. Padla pa je rast osebne potrošnje in postala negativna. Negativna rast investicij je povzročila tudi negativno rast gradbeništva. Padec v osebni potrošnji in omejena mobilnost državljanov sta povzročila padec v turistični in trgovinski dejavnosti. Je pa očitno zapiranje slovenskega gospodarstva v mejah države spodbudilo v določeni meri kmetijsko dejavnost, čeprav je rast osebne potrošnje v tem letu padla.

V razmerah, v katerih se je očitno gospodarska dejavnost ustavila tako zaradi razlogov zunaj države kot zaradi razlogov v državi, je razumljivo, da je v večji meri poskušala intervenirati vlada v okviru svoje proračunske politike. Interventni ukrepi države v letu 2020 v obliki subvencioniranja čakanja na delo, oprostitve plačila prispevkov za socialno varnost za delodajalce, izredne pomoči v obliki temeljnega dohodka za samozaposlene, odloga plačila davčnih obveznosti, uvedbe likvidnostnih posojil in garancijske sheme ter seveda stroškov za razširjeno zdravstveno dejavnost so pomembno vplivali na potrošnjo države in tudi na gospodarske razmere, a niso bili sposobni okrepiti gospodarske dejavnosti. Tako je v letu 2020 začela naraščati državna potrošnja, hkrati pa se je večala rast zadolževanja državnega sektorja v tujini. Sklepati smemo, da sta večanje državne potrošnje in zadolževanja v tujini delno omogočila ohranjanje stabilne zaposlenosti in le skromno povečanje brezposelnosti. In to v razmerah zaustavitve gospodarske dejavnosti. Ni pa izrazito vplivala niti na investicijsko dejavnost podjetij niti na osebno potrošnjo gospodinjstev. Očitno smo v tem letu nekaj več namenili za prehrano in ohranjanje življenjskih razmer gospodinjstev, nismo pa z državno intervencijo uspeli v večji meri omejiti padca gospodarske dejavnosti.

Podatki kažejo, da so gospodarske razmere v letu 2020 izrazito opredeljevale tudi gospodarske razmere v letu 2021, ko se je zaključevala pandemija covida-19 v svoji najizrazitejši obliki. Glede na izraziti porast uvozne in izvozne dejavnosti v Sloveniji, ki je skladen z rastjo BDP-ja, smemo sklepati, da so bili gospodarski procesi v Sloveniji skladni z gospodarskimi procesi v Evropi. V letu 2021 je namreč nastala zelo visoka rast državne potrošnje, ki je bila očitno financirana še vedno z visokim zadolževanjem državnega proračuna v tujini. Pri tem je največji delež tega zadolževanja nastal že v letu 2020. Ni nepomembno, da je vlada poleti 2021 v velikem obsegu nudila ukrepe iz leta 2020. Takšne razmere niso omogočale obnovitve proizvodnje, a so omogočale večje povpraševanje. To se je po eni strani pokazalo v hitri rasti uvoza glede na izvoz, kar opozarja, da se proizvodnja še ni obnovila, povpraševanje pa smo lahko zadovoljili z večjo stopnjo rasti uvoza. Pokazala se je tudi v obnovi investicijske dejavnosti na ravni iz leta 2018 in hitri rasti osebne potrošnje. Da je v letu 2021 prišlo predvsem do obnove povpraševanja, manj pa proizvodnje, kaže tudi stopnja rasti inflacije, ki se je v letu 2021 obnovila na ravni preko ravni, ki jo je dosegala v letih 2018–2019. Da se proizvodna dejavnost, ki je zastala v letu 2020, v letu 2021 še ni obnovila, kaže tudi padec v rasti zaposlenosti, čeprav se je brezposelnost v tem letu bolj ali manj ohranila na ravni iz leta 2020. Kakšno leto je bilo leto 2021, kažejo tudi sektorske značilnosti. Prišlo je do izrazite rasti turistične dejavnosti, ki so jo omogočili dohodki v gospodinjstvih, ki so nastali v veliki meri že v letu 2020. Prav tako se je izrazito obnovila kmetijska dejavnost, kar pomeni, da so gospodinjstva dobila pomembnejšo kupno moč. Kot sem zapisala, je ta kupna moč v veliki meri izhajala po eni strani iz obnovljene izvozne dejavnosti, po drugi strani pa tudi iz državnih podpor, ki so nastale že v letu 2020. Narasla so tudi trgovinska dejavnost in tržne storitve. Se pa ni obnovilo gradbeništvo, čeprav se je v letu 2022 obnovila visoka rast investicij. To omogoča sklepanje, da so bile investicije v večji meri povezane z dejavnostjo gospodinjstev kot podjetniškega sektorja.

Začetek ukrajinsko-ruske vojne v letu 2022 je očitno zaznamoval nizko rast oziroma padec v rasti realnega BDP-ja in izrazito povečanje inflacije. Ta inflacija je lahko nastala zgolj iz razkoraka med rastjo povpraševanja in rastjo proizvodnje. V resnici podatki kažejo v letu 2022 še vedno zelo visoko rast tako izvoza kakor uvoza, pri čemer je še vedno rast uvoza višja kot rast izvoza. Ta rast je napajala povpraševanje. A je bila v veliki meri preko rasti uvoznih cen izčrpana, tako da ni omogočila večje rasti proizvodnje. Obnovitev gospodarske dejavnosti v Evropi je torej v Sloveniji vplivala na povpraševanje preko izvoza. A se ni pokazala v večji proizvodnji, ampak v višji rasti cen. V letu 2022 je tako slovenska inflacija dosegala najvišje stopnje rasti v okviru analiziranega obdobja.

Zastoj v proizvodnji je očitno izhajal iz večjega števila razlogov. Nekaj višja rast uvoza od rasti izvoza kaže na to, da je bilo gospodarstvo v Sloveniji zelo odvisno o inputov iz tujine, ki so postali slabše dosegljivi zaradi nastanka vojnih razmer. Nastanek rusko-ukrajinske vojne je v svetu povzročil pomembne gospodarske posledice za posamezne države, regije in sektorje. Tako se je v največji meri izrazil na področju kmetijske proizvodnje, kjer je prišlo do hitre rasti cen pšenice, koruze, sončničnega olja, pa tudi do pomanjkanja hrane v nekaterih

državah, ki so bile odvisne od uvoza, zlasti z ukrajinskega in ruskega kmetijskega trga. Prav tako je spopad vplival na ravnotežja na finančnih trgih, saj so se zmanjšale investicije, številni borzni indeksi so padli. Zelo hitro so se spreminjale globalne dobavne verige. To je vplivalo na dobavo surovin in energentov. Zmanjšali so se dobički, zmanjšala se je tudi proizvodnja. Trgovinski tokovi so se zelo hitro odmaknili od Rusije, iskali so se novi partnerji. Poleg tega so države povečale obrambne proračune. Državna potrošnja se je v letu 2020 izrazito znižala, kar je povezano tudi z zamenjavo vlade in njeno nedejavnostjo v sicer krajšem obdobju. Sklepati smemo, da je rast cen vplivala tudi na zmanjševanje osebne potrošnje, ki pa se je v veliki meri prelila v turistično potrošnjo, različne tržne storitve in tudi v gradbeništvo, kjer pa je postala stopnja rasti povezana z manjšim upadom investicij glede na leto 2021. Da je v teh razmerah prišlo do skromnega obujanja proizvodnje, kažejo tudi stopnje rasti zaposlenosti, ki so skromno naraščale, in stopnje rasti brezposelnosti, ki so prav tako v letu 2022 zgolj v manjši meri padale. Leto 2022 je bilo torej očitno leto, ko je obstajalo močno tuje povpraševanje, ki pa ni izzvalo domače proizvodnje tudi zato, ker mu ni sledila rast državne potrošnje.

Leto 2022 torej označujeta visoka stopnja inflacije in rast cen, ki je nastala na eni strani zaradi visokega povpraševanja, povezanega s tujino, in skromne rasti proizvodnje na drugi strani, ki je očitno bila povezana z uvozom inputov. Te razmere je spremljalo skromno povpraševanje države, gospodinjstev in podjetij.

Kot sem omenila, je ukrajinsko-ruski vojni sledila v letu 2023 energetska kriza. V tem letu so se nadaljevale tendence, ki so bile začrtane že v letu 2022. Pri tem padec inflacije glede na leto 2022, pa tudi tendence v izvozu in uvozu kažejo, da se je bistveno zmanjšal presežek povpraševanja čez proizvodnjo. Industrijska proizvodnja je namreč v letu 2023 še vedno zlagoma padala, kar je nadaljevanje trenda, ki se je vzpostavil v letu 2022. To se kaže tudi v skromnih razmerah zaposlovanja in manjšem zmanjševanju brezposelnosti. Da se je povpraševanje v resnici zmanjšalo, v največji meri potrjuje gibanje izvoza, pri katerem je stopnja rasti padla pod nič. Bila pa je večja, kakor je bila stopnja rasti uvoza. To opozarja, da je bil zastoj v industrijski rasti v veliki meri povezan z vse težavnejši dostopom do energije in drugih inputov na tujih trgih, pri čemer se pomanjkanje energentov in inputov ni v tolikšni meri odražalo v višjih cenah, temveč v zmanjšanih količinah. Gospodarska dejavnost je tako v vseh sektorjih v tem letu upadla, razen v gradbeništvu, kjer se je še vedno nadaljeval pozitiven cikel iz leta 2021, čeprav na bistveno nižji ravni, kakor je bila leta 2021. Skromna rast državne potrošnje, ki je bila povezana z omejitvami pri zunanjem zadolževanju, tudi ni mogla spremeniti negativnih vplivov tujih trgov. V razmerah vpliva energetske krize na slovensko gospodarstvo je osebna potrošnja gospodinjstev padala še naprej, kar se je pokazalo tudi v naglem padcu rasti turizma, čeprav je zaposlenost v manjši meri celo naraščala.

Za nastanek energetske krize bi tako lahko rekli, da je pravzaprav nadaljevanje krize, ki je nastala z ukrajinsko-rusko vojno. Tako je prišlo do izpada dobav plina in nafte v Evropo, kar je v Evropi povzročilo ne samo rast cen, temveč tudi motnje v oskrbi. Države so morale v

kratkem času prestrukturirati svoje energetske sektorje, s cenami pa vplivati na porabo v gospodinjstvih in industriji. Nekatera podjetja so morale zmanjšati proizvodnjo, naraslo pa je tudi število podjetij v stečajih. Vse to je vneslo veliko negotovost in tudi variabilnost tako z vidika dobaviteljskih trgov kot z vidika trga dela in trga kapitala. V letu 2023 je energetska kriza še vedno vplivala na cene, čeprav je bil ta vpliv manjši kakor v letu 2022. Če so v letu 2020 ob ustavljeni proizvodnji narasle cene energentov in drugih inputov, je prišlo očitno v letu 2023 do razmer, v katerih ob rasti cen energentov in inputov vse bolj opazamo omejitve v proizvodni dejavnosti, ki izhajajo iz omejitve na strani uvoza, potrebnega za obnovo gospodarske dejavnosti v Sloveniji. Vpliv državne potrošnje in zadolževanja v tujini je bil v tem letu manjši kot leto pred tem. Skromna osebna potrošnja je zavrla rast tistih sektorjev, ki so bili v večji meri vezani na osebno potrošnjo gospodinjstev. Edini pozitivni element tega leta je bila rast gradbeništva, v katerem se je nadaljeval cikel, ki je bil načrtan že leto pred tem in ki je bil povezan z večjo rastjo investicij, ki pa niso bile povezane z večjo državno potrošnjo. Številni so opozarjali, da takšne razmere vplivajo na razslojevanje prebivalstva in da stroški okrevanja gospodarstva niso enakomerno porazdeljeni med različne sloje prebivalstva.

Ta pregled gibanja makroekonomskih agregatov in sektorskih rasti tako potrjuje izrazit vpliv treh kriz, ki jih obravnavamo v tem magistrskem delu, na slovensko gospodarstvo. V letu 2020 se je zelo hitro pokazal vpliv pandemije covid-19 v izrazitem zaostanku gospodarske rasti, ki pa ni bil omejen zgolj na Slovenijo, temveč na evropsko gospodarstvo v celoti. Še nedokončan izhod iz pandemije covid-19 se je nadaljeval v rusko-ukrajinski spopad, ki je v letu 2022 povzročil šoke tako v svetu kakor v Sloveniji. Pri tem so se ti šoki pokazali predvsem v cenovnih gibanjih energentov in osnovnih surovin ter drugih inputov. Kriza, ki je povezana z rusko-ukrajinskim spopadom in ki označuje leto 2022, se je v letu 2023 nadaljevala v energetske krizi. Pri tem slovenski primer kaže, da je bila energetska kriza v manjši meri povezana s cenami energije in drugih surovin, kot je bilo značilno za leto 2022, a predvsem z omejitvami pri dostopu do energije in drugih inputov.

SEZNAM KLJUČNE LITERATURE

1. Allam, Z. (2020a). The First 50 Days of COVID-19: A Detailed Chronological Timeline and Extensive Review of Literature Documenting the Pandemic. V *Surveying the Covid-19 Pandemic and its Implications* (str. 1–7). Elsevier.
2. Koh, D. (2020). COVID-19 Lockdowns Throughout the World. *Occupational Medicine*, 70(5), 322. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqaa073>
3. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj – UMAR. (2026). *Tekoča gospodarska gibanja*. https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2026/1_2026/EO_1-2026_v1.pdf
4. Tajnikar, M. (2015). *Makroekonomika*. Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.

5. Zakon o interventnih ukrepih za pomoč gospodarstvu in turizmu pri omilitvi posledic epidemije COVID-19 (ZIUPGT). *Uradni list RS*, št. 112/21, 187/21 – ZIPRS2223 in 161/22 – ZT-IC.

LITERATURA IN VIRI

1. Abodunrin, O., Oloye, G. in Adesola, B. (2020). Coronavirus pandemic and its implication on global economy. *International Journal of Arts, Languages and Business Studies*, 4(1), 13–23.
2. Albert, A. O. O. in Baitei, F. (2022). Russo-Ukrainian war: Causes and aftermaths. *AGPE The Royal Gondwana Research Journal of History, Science, Economic, Political and Social Science*, 3(6), 1–9. <https://www.agpegondwanajournal.co.in/index.php/agpe/article/view/153>
3. Allam, Z. (2020b). The Second 50 Days: A Detailed Chronological Timeline and Extensive Review of Literature Documenting the COVID-19 Pandemic From Day 50 to Day 100. V *Surveying the Covid-19 Pandemic and its Implications* (str. 9–39). Elsevier.
4. Allam, Z. (2020c). The Third 50 Days: A Detailed Chronological Timeline and Extensive Review of Literature Documenting the COVID-19 Pandemic From Day 100 to Day 150. V *Surveying the Covid-19 Pandemic and its Implications* (str. 41–69). Elsevier.
5. Berlinger, N. (2022). *Rusko-ukrajinski konflikt: vzroki in posledice* (diplomsko delo). Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.
6. Biancolella, M., Colona, V. L., Mehrian-Shai, R., Watt, J. L., Luzzatto, L., Novelli, G. in Reichardt, J. K. V. (2022). COVID-19 2022 update: Transition of the pandemic to the endemic phase. *Human Genomics*, 16(1), 19. <https://doi.org/10.1186/s40246-022-00392-1>
7. Black, J. L. in Johns, M. (2016). *The return of the Cold War: Ukraine, the West and Russia*. Routledge.
8. Blanchard, O. (2017). *Macroeconomics* (7. izd.). Pearson.
9. Blauburger, M., Grabbe, C. in Ripoll Servent, A. (2023). EU free movement of people: Fully recovered or suffering from long COVID? *Journal of European Public Policy*, 30(4), 696–720. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2140818>
10. Bowen, A. S. (2021). *Russian Military Buildup along the Ukrainian Border*. https://www.congress.gov/crs_external_products/IN/PDF/IN11806/IN11806.5.pdf
11. Brooks, E., de Ruijter, A., Greer, S. L. in Rozenblum, S. (2023). EU health policy in the aftermath of COVID-19: Neofunctionalism and crisis-driven integration. *Journal of European Public Policy*, 30(4), 721–739. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2141301>
12. Canton, E., Colasanti, F., Durán, J., Garrone, M., Hobza, A., Simons, W. in Vandeplas, A. (2021). *The sectoral impact of the COVID-19 crisis. An Unprecedented and*

- Atypical Crisis* (No. 069). Directorate General Economic and Financial Affairs, European Commission.
13. Carvalho, T., Krammer, F. in Iwasaki, A. (2021). The first 12 months of COVID-19: a timeline of immunological insights. *Nature Reviews Immunology*, 21(4), 245–256. <https://www.doi.org/10.1038/s41577-021-00522-1>
 14. Cerar, G. (2020, 29. december). *COVID-19: Po prvem valu epidemije med zmagovalci, v drugem na svetovnem dnu. MMC RTV Slovenija*. <https://www.rtv-slo.si/20-v-2020/covid-19-po-prvem-valu-epidemije-med-zmagovalci-v-drugem-na-svetovnem-dnu/546599>
 15. Cerar, G. (2022, 24. april). Slovenija 2018–2022: Dve vladi, epidemija covida-19, predsedovanje Svetu EU-ja. *MMC RTV Slovenija*. <https://www.rtv-slo.si/slovenija/parlamentarne-volitve-2022/slovenija-2018-2022-dve-vladi-epidemija-covida-19-predsedovanje-svetu-eu-ja/617417>
 16. Chakhoyan, A. (2024, 7. december). Russia's push into Ukraine exposed its obsession for conquest. *New York Post*. <https://nypost.com/2024/12/07/opinion/russias-push-into-ukraine-exposed-its-obsession-for-conquest>
 17. Ciotti, M., Ciccozzi, M., Terrinoni, A., Jiang, W. C., Wang, C. B. in Bernardini, S. (2020). The COVID-19 Pandemic. *Critical Reviews in Clinical Laboratory Sciences*, 57(6), 365–388. <https://www.doi.org/10.1080/10408363.2020.1783198>
 18. Collin, V. (2024, 12. april). *Macroeconomic indicators*. <https://www.fe.training/free-resources/portfolio-management/macroeconomic-indicators/>
 19. Delakorda, A. (2021). *Dolg sektorja država v Sloveniji: značilnosti, srednjeročna vzdržnost in dolgoročne simulacije*. Fiskalni svet Republike Slovenije.
 20. Diaz, R. S. in Vergara, T. R. C. (2021). The COVID-19 second wave: A perspective to be explored. *Brazilian Journal of Infectious Diseases*, 25(1), 101537. <https://doi.org/10.1016/j.bjid.2020.101537>
 21. Državna volilna komisija. (2022). *Volitve v državni zbor 2022*. <https://www.dvk-rs.si/volitve-in-referendumi/drzavni-zbor-rs/volitve-drzavnega-zbora-rs/volitve-v-dz-2022/>
 22. Državni zbor Republike Slovenije. (2023, 16. marec). *33. izredna seja Državnega zbora Republike Slovenije*. <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/seje/evidenca/!ut/p/z1/>
 23. European Central Bank – ECB. (brez datuma). *Price stability*. <https://www.ecb.europa.eu/mopo/strategy/pricestab/html/index.en.html>
 24. Eurostat. (brez datuma). *Glossary: Employment rate*. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary%3A_Employment_rate
 25. EUvsDisinfo. (2024, 21. februar). *Razkritih trinajst mitov o ruski vojni proti Ukrajini*. <https://euvsdisinfo.eu/si/razkritih-trinajst-mitov-o-ruski-vojni-proti-ukrajini>
 26. Evropska komisija. (brez datuma). *EU action to address the energy crisis*. https://commission.europa.eu/topics/energy/eu-action-address-energy-crisis_sl

27. Evropski svet. (brez datuma). *Sankcije EU proti Rusiji*. <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/sanctions-against-russia>
28. FocusEconomics. (brez datuma). *Private consumption (annual variation in %)*. <https://www.focus-economics.com/economic-indicator/consumption>
29. Gospodarska zbornica Slovenije. (2022, 18. avgust). *Energetska kriza: Gospodarstvo pozdravlja ukrep pomoči*. <https://www.gzs.si/mediji/Novice/ArticleId/83949/energetska-kriza-gospodarstvo-pozdravlja-ukrep-pomoci>
30. Gregorič, A., Majer, M. in Ladika, D. (2021, 4. marec). *Od pojava virusa v Sloveniji do menjave oblasti in dne, ko je država obstala*. <https://www.rtvsl.si/zdravje/novi-koronavirus/od-pojava-virusa-v-sloveniji-do-menjave-oblasti-in-dne-ko-je-drzava-obstala/571188>
31. International Labour Organization – ILO. (2023). *Unemployment rate*. ILOSTAT. <https://ilostat ilo.org/data/snapshots/unemployment-rate/>
32. Jadoo, S. A. A. (2020). The second wave of COVID-19 is knocking at the doors: Have we learned the lesson? *Journal of Ideas in Health*, 3(1), 183–184. <https://doi.org/10.47108/jidhealth.Vol3.IssSpecial1.72>
33. Kordež, B. (2024, 7. april). Kaj je vzrok za visoke cene elektrike v Evropski uniji. *Delo*. <https://www.delo.si/novice/slovenija/kaj-je-vzrok-za-visoke-cene-elektrike-v-evropski-uniji>
34. Krugman, P. R., Obstfeld, M. in Melitz, M. J. (2018). *International economics: Theory and policy* (11. izd.). Pearson.
35. LEXPERA. (2021, 3. marec). *Pregled covid-19: Eno leto od prvega primera okužbe*. <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/v-srediscu/279888>
36. MMC RTV Slovenija. (2021, 1. april). *Vlada spreminja strategijo cepljenja: prioriteta starejši od 60, nato pa še starejši od 50 let*. <https://www.rtvsl.si/zdravje/novi-koronavirus/vlada-spreminja-strategijo-cepljenja-prioriteta-starejsi-od-60-nato-pa-se-starejsi-od-50-let/574118>
37. MMC RTV Slovenija. (2023, 4. marec). *Pred tremi leti v Sloveniji potrdili prvo okužbo z novim koronavirusom*. <https://www.rtvsl.si/slovenija/pred-tremi-leti-v-sloveniji-potrdili-prvo-okuzbo-z-novim-koronavirusom/659976>
38. MMC RTV Slovenija. (2025, 27. januar). *EU podaljšal sankcije proti Rusiji*. <https://www.rtvsl.si/evropska-unija/eu-podaljsal-sankcije-proti-rusiji/734715>
39. Murray, C. J. L. (2022). COVID-19 will continue but the end of the pandemic is near. *The Lancet*, 399(10323), 417–419. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)00100-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)00100-3)
40. Nacionalni inštitut za javno zdravje – NIJZ. (2023). *Pandemija covid-19 v Sloveniji*. https://nijz.si/wp-content/uploads/2023/11/Monografija_Panda_16_11_23_končna_obl.pdf
41. Ndwandwe, D. in Wiysonge, C. S. (2021). COVID-19 vaccines. *Current Opinion in Immunology*, 71, 111–116. <https://doi.org/10.1016/j.coi.2021.07.003>
42. Onkološki inštitut Ljubljana. (brez datuma). *COVID-19*. <https://www.slora.si/covid-19>

43. Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD. (brez datuma a). *Nominal gross domestic product (GDP)*. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/nominal-gross-domestic-product-gdp.html>
44. Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD. (brez datuma b). *Investment (GFCF)*. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/investment-gfcf.html>
45. Parker, J. (2012). *Macroeconomics: Modeling the behavior of aggregate variables*. Reed College. https://www.reed.edu/economics/parker/s12/314/Coursebook/Ch_01.pdf
46. Payne, J. (2024, 24. junij). EU adopts new sanctions against Russia, including LNG. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/eu-adopts-new-sanctions-against-russia-including-lng-2024-06-24>
47. Peneder, M. (2009). *Sectoral growth drivers and competitiveness in the European Union*. European Commission.
48. Pokhrel, S. in Chhetri, R. (2021). A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning. *Higher Education for the Future*, 8(1), 133–141. <https://doi.org/10.1177/2347631120983481>
49. Powder, J. (2022, 15. december). *COVID-19 in 2022: A year-end wrap-up*. <https://publichealth.jhu.edu/2022/covid-year-in-review>
50. Quaglia, L. in Verdun, A. (2023). The COVID-19 pandemic and the European Union: Politics, policies and institutions. *Journal of European Public Policy*, 30(4), 599–611. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2141305>
51. Račič, M. (2021, 25. marec). V sredo ob 6432 odvzetih brisih potrdili 1164 novih okužb. *24ur*. <https://www.24ur.com/novice/korona/v-sredo-ob-6432-odvzetih-brisih-potrdili-1164-novih-okuzb.html>
52. Sarker, R., Roknuzzaman, A. S. M., Nazmunnaahar, Shahriar, M., Hossain, M. J. in Islam, M. R. (2023). The WHO has declared the end of pandemic phase of COVID-19: Way to come back in the normal life. *Health Science Reports*, 6(9), e1544. <https://doi.org/10.1002/hsr2.1544>
53. Slovenska tiskovna agencija – STA, Vorkapić, M. in Vrečar, U. (2021, 2. april). Opozicija vložila predlog za ustavno obtožbo predsednika vlade. *24ur*. <https://www.24ur.com/novice/slovenija/opozicija-bo-vlozila-predlog-za-ustavno-obtozbo-predsednika-vlade.html>
54. Slovenska tiskovna agencija – STA. (2021, 15. junij). *Iztekla se je druga razglasitev epidemije covida-19*. <https://www.sta.si/2912063/iztekla-se-je-druga-razglasitev-epidemije-covida-19>
55. Slovenska tiskovna agencija – STA. (2022, 14. april). *Vlada odpravlja obvezno nošenje zaščitnih mask v večini zaprtih javnih prostorov*. <https://www.sta.si/3025993/vlada-odpravlja-obvezno-nosenje-zascitnih-mask-v-vecini-zaprtih-javni-prostorov>
56. SPIRIT Slovenija, javna agencija. (2022, 8. marec). *Ocena EIU o globalnih posledicah rusko-ukrajinske vojne*. <https://www.izvoznookno.si/aktualno/ocena-eiu-o-globalnih-posledicah-rusko-ukrajinske->

57. Statistični urad Republike Slovenije – SURS. (2025, 15. maj). *Aktivno in neaktivno prebivalstvo, Slovenija, februar 2025*. <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/13506>
58. Statistični urad Republike Slovenije – SURS. (brez datuma). *Indeksi cen življenjskih potrebščin*. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/2/35>
59. Steinbacher, M. (2018). Davki, državna potrošnja in gospodarski razvoj. *Res novae*, 3(2), 81–96.
60. Svet Evropske unije. (brez datuma a). *Timeline – Russia's military aggression against Ukraine*. <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/eu-solidarity-ukraine/timeline-russia-military-aggression-against-ukraine/>
61. Svet Evropske unije. (brez datuma b). *Impact of Russia's invasion of Ukraine on the markets: EU response*. <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/eu-response-russia-military-aggression-against-ukraine-archive/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-on-the-markets-eu-response/>
62. Svet Evropske unije. (brez datuma c). *How the Russian invasion of Ukraine has further aggravated the global food crisis*. <https://www.consilium.europa.eu/sl/infographics/how-the-russian-invasion-of-ukraine-has-further-aggravated-the-global-food-crisis/>
63. Svet Evropske unije. (brez datuma c). *Sanctions against Russia explained*. <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/sanctions-against-russia-explained/>
64. Svet Evropske unije. (brez datuma d). *How did the EU respond to the 2022 energy crisis?* <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/how-did-the-eu-respond-to-the-2022-energy-crisis/>
65. Tajnikar, M. (brez datuma). *Primerjava makroekonomskih razmer v času vlad Janeza Janše in Roberta Goloba*. <https://makstajnikar.wordpress.com/primerjava-makroekonomskih-razmer-v-casu-vlad-janeza-janse-in-roberta-goloba/>
66. Tax-Fin-Lex. (2025, 27. januar). *EU po umiku madžarske blokade podaljšala sankcije proti Rusiji*. <https://www.tax-fin-lex.si/home/novica/31773>
67. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj – UMAR. (brez datuma). *Vpliv epidemije Covid-19 na gospodarstvo in življenje*. <https://www.umar.gov.si teme/vpliv-epidemije-covid-19-na-gospodarstvo-in-zivljenje>
68. Vinko, M. (2021). *Prvi val epidemije covid-19 skozi prizmo zdravstvene statistike*. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
69. Vlada Republike Slovenije. (2020a, 15. december). *Gantar: Tretji val epidemije se bo začel januarja*. <https://www.gov.si/novice/2020-12-15-gantar-tretji-val-epidemije-se-bo-zacel-januarja/>
70. Vlada Republike Slovenije. (2020b, 18. oktober). *Predsednik vlade Janez Janša: Od danes dalje je za celo Slovenijo razglašena epidemija*. <https://www.gov.si/novice/2020-10-18-predsednik-vlade-janez-jansa-od-danes-dalje-je-za-celo-slovenijo-razglasena-epidemija/>
71. Vlada Republike Slovenije. (2020c, 30. april). *Z današnjim dnem odpravljena prepoved gibanja izven občine prebivanja*. <https://www.gov.si/novice/2020-04-30-z-danasnjim-dnem-odpravljena-prepoved-gibanja-izven-obcine-prebivanja/>

72. Vlada Republike Slovenije. (brez datuma a). *Coronavirus disease COVID-19*. <https://www.gov.si/en/topics/coronavirus-disease-covid-19/>
73. Vlada Republike Slovenije. (brez datuma b). *Ukrepi za omejevanje trgovine zaradi razmer v Ukrajini*. <https://www.gov.si teme/ukrepi-za-omejevanje-trgovine-zaradi-razmer-v-ukrajini/>
74. Zajec, D. (2021, 28. marec). *Tretji val epidemije: od etičnih zdrsov pri cepljenju do zaprtja države*. <https://www.zdravstveniportal.si/zdravstvo/politika/726/epidemija-tretji-val-zaprtje-drzave>
75. Zeilhofer, N. (2020). *Gospodarski ukrepi držav in COVID-19*. https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki_RN/2020/Gospodarski_ukrepi_drzav_in_COVIC-19.pdf